

Landsbyplaner

Del 3

Resultater

- Forankring
- Kulturarv
- Skabeloner/procedurer

...at plante voldsomt
 gang nok kun 10-12 styrker om-
 være meget åbent, og det
 bliver slet ikke inddraget til
 hundene. Det bliver i stedet
 fr-jholdt med tanke på, at det
 sidenhen kan bruges til lan-
 dart.

Lokal velvilje

- Og så vil vi også gerne set-
 te og en infotavle, fortæller
 Lone Hamme.
 Men det hører ligeledes
 under det herer og nu gælder det om at
 få indhegningerne på plads og
 her har der holdigt på plads og
 samfundet, ikke mindst i
 form af den lokale
 arbejdskraft.
 Endnu et godt eksempel
 fra Østmen på, hvordan
 man kan udnytte de ledige
 grunde - og så endda med
 kort varsel.

- Vi begyndte først at drøf-
 te det her i efteråret, så jeg
 synes egentlig, det er flot, at
 det er kommet så langt, alle-
 rede, siger Lone Hammer.

Alle stisystem inde i kratret,
 men den plan ligger lidt læn-
 gere fremme.
 Imidlertid er det, trods

Foto: Lone C. Egeberg

... og det skal
 ... år går
 ... i sin 10.
 ... og det skal

Af Lone C. Egeberg

MØNS KLINT: Med et vellyk-
 ket Grønlandsymposium i
 ugeenden, der med direk-
 tør Nils Natorps ord både til-
 trak eksperter og amatører
 har Geocenter Møns Klint
 nu overstået sesonens sid-

travle juli og august var
 slettede måneder, mens det
 og oktober, men altså ikke
 mere, end at det samlet set
 stadig har givet en seson,
 der når alt er talt op ligger
 på linje med eller bedre end
 tidligere sesoner.

Geocenter Møns Klint åb-
 net den sidste august med
 haft fløst sig med niveauet
 næste år bliver
 vis Xterra (okstru-
 skattejagten Jagten på

Frugtunden er plantet på Klintholm Havnvej 3 - nu mangler træer og buske blot at vokse lidt til.

En frugtsommelig landsby

FORNYELSE: Før
 stod der en forfal-
 den bygning på
 Klintholm Havnvej
 3 - men nu er spiren
 lagt til en frugt-
 lund, der skal komme alle
 i lokalsamfundet til
 gode.

MAGLEBY: 19 frugttræer og
 30 buske. Så mange er der
 siden i søndags blevet plan-
 tet på Klintholm Havnvej 3,
 og det er en indsats, der skal
 komme alle til glæde, når
 buske og træer begynder at
 bære frugt.
 Adressen lagde tidligere
 sin hustru Eva Toftebjerg
 Nielsen fik idéen til frugt-
 lunden.
 - Vi har også snakket
 at vi skal have lavet
 dan, at man kan
 og sludre lidt, r-
 mer, siger
 Nielsen.
 8000
 af
 frugt

jord til et forfaldent hus og
 en lukket virksomhed, men
 begge er blevet revet ned i
 forbindelse med Vording-
 borg Kommunes indsats
 for at få fjernet nogle af de
 mest forfaldne bygninger
 på Østmen. Tilbage var kun
 jorden, og mens naboen har
 købt noget af den og benyttet
 lejligheden til at anlægge
 en smuk lille forhave, er der
 stadig masser af plads tilba-
 ge til den kommende frugt-
 lund.
 - Så får vi noget for-
 se til den kommende frugt-
 lund.
 på grundten i sted-
 den bare ligger
 også en måde
 fællesskab
 lokalråd
 Nielsen

19.00: Aktørn fortæller
 19.00: Aktørn fortæller
 Onsdag
 19.00: Aktørn fortæller
 Tirsdag
 19.00: Aktørn fortæller
 Slægteliste

Foto:

CITAT:

Onsdag 28. oktober 2015, Sjællandske, Sektion 1

”En frugtsommelig landsby:

Fornyelse: Før stod der en forfalden bygning på Klintholm Havnevej 3 – men nu er spiren lagt til en frugtlund, der skal komme alle i lokalsamfundet til gode.

Magleby: 18 frugttræer og 30 buske. Så mange er der siden i søndags blevet plantet på Klintholm havnevej 3, og det er en indsats, der skal komme alle til glæde, når buske og træer begynder at bære frugt.

(...)

Træer og buske har kostet 8000 kroner, som er doneret af Vordingborg Kommune. Til gengæld skal de lokale selv stå for at passe frugtlunden i det omfang, det er nødvendigt.”

Projektets **resultater** er delt op i tre hovedkategorier:

Forankring, herunder planer og delprojekter, anvendelse af **Kulturarv**skortlægninger og **Skabeloner/Procedurer** for arbejdet med udpegning, istandsættelse og nedrivning af tom bygningsmasse samt anvendelse af tomme grunde efter nedrivning.

Forankring af et projekt er et resultat. Vellykket og bæredygtig forankring er et godt resultat, der bør tilstræbes.

Således udtrykt ved Eva Sørensen, professor ved Roskilde Universitet "Der ligger en stor opgave i forhold til innovation og samskabelse i at både *forankre* og *spred*e innovationen. Forankring: At gode resultater – herunder nye relationer og adfærdsmønstre – normaliseres, hvilket indebærer, at de bliver en del af en hverdagspraksis og rutine."

Projektets forankring er beskrevet i det følgende ved at give en status på de lokale beboeres fortsatte arbejde med Landsbyplaner og de opståede delprojekter.

I afsnittet om **kulturarv** beskrives hvorledes kulturarvskortlægninger og analyser er anvendt i planerne og bygningsvurderingerne, i samarbejdet med borgerne og informativt på projektets hjemmeside.

Dele af arbejdet med kulturarven er trykt i det følgende og der er anvist, hvor Kulturarvsatlas Møn og Kulturmiljøudpegninger kan findes og nærlæses.

Skabeloner og procedurer er resultatet af arbejdet med at formalisere og organisere samarbejdet omkring udpegning og nedrivning af nedslidte ejendomme. Her er en skabelon for vurdering af enkelte bygninger under hensyn til SAVE-bevaringsværdier og kulturarvssammenhænge i det bebyggede miljø, en procedure for udpegning og behandling af ejendomme og en formalisering af etablering af en styregruppe, som tager sig af behandling af opkøb og nedrivning af ejendomme. Skabeloner og procedurer er politisk godkendte og er implementerede i sagsbehandlingen i kommunen.

Forankring

Østerpol

Forankringen af Østerpol er i skrivende stund, et halvt år efter projektets officielle ophør, godt på vej. Der er fortsat samme høje aktivitetsniveau, som det er beskrevet i rapportens 2. del under *Platforme, Østerpol*. Der er endda kommet flere aktiviteter til: husgruppemøder, møder i Borgerforeningen og planlægningsmøder for nye aktiviteter med tomme grunde.

Der arbejdes på at Østerpol i højere grad tænkes sammen med Borre Forsamlingshus; både fysiske i en behandling af udearealerne, som med fordel kunne kobles sammen og indholdsmæssigt, således arrangementer sammentænkes og husene supplere hinanden. Østerpol er et lille hus, som i høj grad lægger op til mindre møder, aftenkurser, samarbejdsfora, foreningsarbejde mm, hvor Forsamlingshuset dækker en mere traditionel forståelse for fællesskab: fester, stormøder, fællesspisninger, Banko og lignende.

At huset er implementeret i byfællesskabets hverdag, er næsten en kendsgerning: Et godt eksempel herfor er, at den aktuelle flygtningestrøm fra Syrien også berører Vordingborg Kommune. Her er der aktuelt et muligt projekt på vej, som omhandler at opkøbe og istandsætte bevaringsværdige huse i de fem østmønske landsbyers historiske landsbykerner og leje dem ud til permanente boliger for flygtningefamilier. Da idéen til projektet blev fremlagt for Lokalrådet og Følgegruppen, var der straks stor opbakning og Østerpol blev tænkt ind med det samme: som fælleshus til møder, fællesspisninger, lektiecafé og meget mere, som ville kunne understøtte integrationen af familierne.

Det må således siges, at huset tænkes ind i både eksisterende og nye sammenhænge, der vedrører fællesskabet i landsbyerne.

Der er etableret en forening for bevarelse af huse, som tager sig af alt det praktiske i og omkring huset. Foreningen uddelegerer arbejdet, står for en huskalender og indkaldelse til møder omkring huset.

Følgegruppen

Følgegruppen fortsætter sit arbejde med Landsbyplaner og landsbyfællesskabet. Der holdes stadig møde en gang om måneden, hvor delprojekter, forskønnelse og arbejdet generelt med udvikling af landsbyerne drøftes. Følgegruppen er siden projektets ophør udvidet og der arbejdes på at få flere landsbyer og foreninger med i gruppen. Således tilstræbes det også at bruge gruppen som netværk for et større område af Østmøn, hvor flere aktiviteter kan sammentænkes.

Foreninger

Foreningsarbejdet i de fem landsbyer fungerer meget stærkt. Det har været drøftet, at der bør etableres et foreningsnetværk for Østmøn, som kan have base i Østerpol.

Der arbejdes aktuelt på en række tiltag i foreningsregi.

Et eksempel: Der etableret en bosætningsambassadørordning med Lokalrådet og Borgerforeningen som initiativtagere. Gruppen, som har udarbejdet denne, har sørget for en fin velkomstpakke til tilflyttere. Denne består af både foldere om det lokale liv på Østmøn, information om Møn generelt og af en flot portion gaver, der er doneret af mønske erhvervsdrivende. Melder man sig som bosætningsambassadør, er man med til at besøge de nytilflyttede og byde dem velkommen, invitere dem med i foreningsarbejdet, til fællesspisninger og til deltagelse i det lokale fællesskab. Ordningen arbejder sammen med Vestmøns bosætningsambassadører og der er søgning på information og vejledning for oprettelse af lignende ordninger blandt andre lokalråd i kommunen. Afsættet for etableringen af en sådan ordning er, at der har været en undersøgelse, som peger på, at nytilflyttere til yderområder ofte fraflytter inden for et år. Dette primært da de ikke føler sig velkomne og velintegrerede i lokalsamfundet.

Eksemplet viser på mange måder, hvori styrken af et velfungerende og solidt forankret foreningsliv ligger. På samme måde er der i projektet og efterfølgende opstået en lang række aktiviteter og endda to nye foreninger. Ikke alle aktiviteter skal ses som direkte affødt af Landsbyplaner. Som beskrevet tidligere, er der et rigt og velfungerende foreningsliv på Østmøn. Landsbyplanerne har kunnet samle og organisere og forsøge at skabe netværk for den aktivitet der er og der også opstår i kraft af momentum: Dette har givet mere styrke og fælles gennemslagskraft.

Som eksempel på Følgegruppens arbejde efter projektets afslutning, er der i det følgende trykt referat af Følgegruppemøde den 16. november 2015.

ØSTMØN

LOKALRÅD

Bosætningsgruppen.

Mødereferat for møde med følgegruppen.

Referat fra møde

Mandag den 16. november 2015 kl. 1600 - 1750.

I Østerpol

Dagsorden

Dagsorden

1. Godkendelse dagsorden
2. Godkendelse af referat af 28. september (følgegruppemøde)
3. Orientering om Projekt Flygtningefamilier i tomme huse på Østmøn
4. Svar på ansøgning fra forskønnelsespuljen
5. Orientering om aktiviteter på "tomme" grunde
6. Orientering om mulighed for naturcamping
7. Nyt fra kommunen
8. Meddelelser: Bosætningsgruppen, generalforsamling, lokalråd m.m.
9. Næste møder
10. Eventuelt.

Deltagere

xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx, xxx

Lokalrådets formand, xxx, havde den 9. november indkaldt Følgegruppen til møde i Østerpol mandag den 16. november 2016 kl. 1600. Endvidere var Bosætningsgruppen med Bosætnings Ambassadørerne indbudt, idet der bl.a. ville blive orienteret om et særligt projekt i Vordingborg Kommune vedrørende husning af flygtninge i tomme huse og integrering af flygtningene. Phillippine Birckner ville orientere om projektet.

1. Godkendelse af dagsorden

Godkendt uden protester

2. Godkendelse af referat

Referat af 28. september 2015 godkendt

3. Projekt flygtninge m.m.

Vordingborg Kommune har påbegyndt et projekt om bosætning af flygtningefamilier på Østmøn og søgt Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet om 1.000.000 kr. til projektet.

Titlen er: **Aktivering af lokale ressourcer og tom bygningsmasse på Østmøn til boliger for flygtninge.**

Formål og effekt:

- Anvendelse af tomme huse, der ellers rives ned (bygningsskulturarv)
- Bosætning af flygtningefamilier med børn
- Bedre integrering af flygtningefamilierne
- Tilføje borgere til Østmøn
- Nyttiggørelse af skole og institutioner
- Nyttiggørelse af bustransporten
- Nyttiggørelse af Østerpol til f.eks. sprogundervisning
- Lokale allerede aktive ressourcers kontakt og hjælp til flygtningene
- Øget handel i Dagli'Brugsen
- Øget aktivering af lokale håndværkere

Se i øvrigt projektbeskrivelsen, som er udsendt med mødeindkaldelsen. Projektet er **ikke** godkendt endnu. Skal bl.a. først på Byrådsmødet 26. november. Af samme grund behandles materialet diskret.

Formanden har fået mange positive tilbagemeldinger omkring projektet, og offentligt har lokalrådet udtalt, at man var positive over for tilgangen af flygtninge.

Der har været konkrete tilkendegivelser om hjælp fra sprogkyndige (flere forskellige sprog). Til orientering bor der ca. 2100 på Østmøn. Der er ikke konkrete huse udpeget, - projektet er jo i sin opstart, selv om nogle enkelte er i "kikkerten". Lokalrådet har lagt vægt på, at det er "familier" der kommer til at bo på Østmøn, og at der sker en fordeling i landsbyerne, så de ikke er samlet et sted. Xxx henledte opmærksomheden på konkrete huse, som næsten var indflytningsklare. Xxx synes det kunne være en ide at påvirke kommunen m.h.t. hvem der kom, - således vi f.eks. kunne få håndværkere eller hvad vi nu mener at mangle.

Bosætnings Ambassadørerne meldte klart ud, at de er med på idéen.

Xxx var bekymret for familierne, hvis de var muslimer og kom til at bo tæt på gården ved Borres indkørsel, hvor griselugten ofte er markant. Nok ikke så alvorligt ment, men alligevel.... Endvidere – er det ikke lidt sent at lave borgermøde om projektet 1/7-2016? Xxx mente at have læst, at vi under alle omstændigheder skal have flygtninge til Østmøn, uanset projektet eller ej. Kalvehave skulle have fået, og det var forløbet ret godt. Xxx kunne ikke svare på det. Vi kunne mane bekymringer i jorden m.h.t. flygtningenes forskellige religiøse indstillinger m.m., da flere havde erfaringer fra Ishøj, Hedehusene m.m. Det er vist ikke her problemerne vil opstå. Xxx kunne konstatere, at der kun var positive tilkendegivelser, - men efterlyste pligtskyldigt om der var negative? Det var der ikke.

Der var fortsat blandet snak, bl.a. om hvilke muligheder der var i området, - værksted f.eks. m.m. Xxx foreslog at vi afventer til vi ved mere, og derefter f.eks. laver en brainstorm vedr. muligheder.

4.

Forskønnelsespuljen

Lokalrådet har søgt kommunens pulje om midler til 2 grunde, og har fået ca. 9000 kr.

"Hundeskoven" er der også søgt midler til, hvor der er kommet ca. 15.000 kr. Xxx syntes det er en temmelig bureaukratisk måde man skal søge og modtage midlerne på. Xxx enig, men sådan er det altså, - der kræves dokumentation i lange baner (vel ok at kommunen passer på

pengene).

5. Aktiviteter tomme grunde

Klintevej 344, Borre (Hundeskov): Gruppen var aktive sidste weekend og har sat pæle op til hegn nord og syd. Ligger nu i bero i vinter. KØST gruppen arbejder på at etablere 1 – 2 "insekthoteller". Xxx henviste til nogle materialer ved siloerne, som evt. kunne blive aktuelt.

Stor ros til grupperne for arbejdet.

Xxx har fået et tilbud på en låge til "Hundeskov", som hun har sendt videre til xxx.

Der er sponsoreret 100 træer fra "Genplant planeten".

Liselundvej 9, Ålebæk Xxx redegjorde for arbejdet på og med grunden. Ålebækkerne har sået græs, beskåret, fældet, rensat m.m. grunden, som står ret pæn allerede. Alle kom med lidt planter eller træer, nogle kom endda med Jägermeister og kolde øl. Vi håber turister eller andre vil slå sig ned (altså ikke permanent), når vi er færdige. Der er planlagt opstilling af bænke og borde – lavet af paller. Xxx mente han kunne levere nogle paller. Tak for det. Aftalen om brugsretten fra Kommunen har xxx fået, og kopi er tilgået Lokalrådet.

Klintholm havnevej 3, Magleby Noget af grunden er solgt til naboen, som er kommet godt i gang – rigtig flot. Resten har lokalrådet fået brugsaftale til, hvor man har plantet en æblelund (18 træer), og der skal også plantes nogle jordskokker.

6. Naturcamping

Xxx oplyste, at man havde talt om sheltere ved Østerpol. Naturcamping handler om, at "her må man gerne slå telt op". Hvis man vælger at gøre det, skal det meddeles til Camønoen og Naturstyrelsen. Toiletforholdene skal være i orden, - f.eks. et muldtoilet, som koster 60-70.000 kr. Det skal tømmes én gang årligt. Der er toiletter i forbindelse med kirken, men de er ikke altid åbne. Xxx har også undersøgt et "skovtoilet", som blot er et hul i jorden med et hus over, som flyttes når hullet er fyldt op. Xxx mener ikke Skov og naturstyrelsen skal blandes ind i opførelsen, da vi selv kan lave det. Det er også vigtigt, at man kan få noget vand. Måske kan vi søge Camønoen om penge til bl.a. vandhaner (med fjederlukning). Naturcampingen skal ligge på marken bag Østerpol. Xxx nævnte et "soltoilet", som stort set passer sig selv. Måske kunne vi stille Østerpol til rådighed m.h.t. vand og toilet, hvor man lagde en pris på f.eks. 50 kr. for brugen. Per nævnte at man kunne bruge et toilet med spagnum, hvor man smed en skefuld læsket kalk over efter brug, - det ville kunne holde i mange år. Lokalrådet er positive over for ideen med shelter og naturcamping. Fra Camønoens sider er det udtalt, at der er behov for nogle billige overnatningssteder på Møn.

Husgruppe og følgegruppe taget stilling til det videre forløb.

7. Nyt fra kommunen

- Mosesvinget 11 er købt af kommunen.
- Nedrivningen af Klintevej 344 medførte skader på omliggende huse, hvor der er erstatningskrav. Kommunen er inde i sagen og har haft kontakt med forsikringsselskaber, ligesom bygninger er besigtiget af sagkyndige straks efter konstateringen af skaderne.
- Klintevej xxx er kommunen i færd med at købe, men sagen er ikke færdig.
- Kirkebakken 1, Elmelunde, skal rives ned.
- Klintevej xxx. Kommunen har indstillet det gule hus til nedrivning. Ejer beholder grunden.
- Phillippine er ved at trykke rapporten om landsbyprojektet og spørger, om hun må sætte foto i af de implicerede? Ingen sagde nej. Endvidere om hun må anvende

dagsordener m.m. fra møder. Hun lover Lokalrådet rapporten til gennemsyn inden den sendes ud.

8. Meddelelser

Bosætningsgruppen: Xxx oplyste, at Stege Lokalråd har oprettet en bosætningsgruppe i stil med vores. Xxx deltager i et møde den 26. november. Der har være nogle indlæg på Facebook om arbejdet i bosætningsgruppen.

Bosætnings Ambassadørerne har besøgt 13 familier siden 1. september.

Alle opfordres fortsat til at give bosætningsgruppen informationer, når de hører eller ser tilflyttere i området.

Vi kom lidt ind på til- og fraflytninger til Møn. De sidste 2 år er der sket en netto tilgang mod tidligere år, hvor der har været netto afgang fra Møn.

Xxx oplyste, at Møn Nu havde et spørgeskema vedr. årsager om tilflytning til Møn. Måske kunne Bosætnings Ambassadørerne tage et spørgeskema med ud til nye beboere.

Generalforsamling: Xxx orienterede kort om generalforsamlingen, hvor der var 62 deltagere. Igen en god generalforsamling, hvor der kom nogle nye kræfter ind i lokalrådet. Endvidere nyt dialog udvalg.

Onsdag den 27. januar er der dialogmøde i Borre Forsamlingshus. Se i øvrigt referatet hjemmesiden. **Projekt i Klintholm Havn:** Bygaden som løftestang. Et udkast gik rundt til beskuelse. Så flot ud.

9. Næste møde

Onsdag den 20. januar 2016 kl. 1600 – 1800. Annika og Philippine skal så vidt muligt deltage. Xxx undersøger.

10. Eventuelt

Xxx nævnte, at hvis der skal være en arbejdsdag med "Hundeskoven", skal datoen meldes ud hurtigt, - alle har vist meget travlt resten af året.

Der var ros til Xxx for den lækre kage.

Referentens kommentarer

Hvor herligt at være sammen med så mange positive ildsjæle. Jeg befinder mig langt bedre i den varme, frem for solen på Mallorca!

Projekter i, omkring og efter Landsbyplaner

I det følgende en opstilling af **gennemførte projekter** og **delprojekter** i Landsbyplaner og en opstilling af **påbegyndte projekter** under gennemførelse.

Under **gennemførte projekter** medtages kun nedrivninger og efterbehandlinger af grunde, hvor der har været et fællesarbejde med Følgegruppen. Således ikke enkeltsager, som enten har fundet sted i privat regi eller hvor grunden efter nedrivning er opkøbt privat af eksempelvis naboer.

Delprojekter er her aktiviteter, som ikke nødvendigvis handler om nedrivninger eller istandsættelser, men om fællesskabsorienterede tiltag. Her nævnes de delprojekter, som er blevet til noget og eksisterer i skrivende stund.

Påbegyndte projekter er alle typer aktiviteter/projekter, som stadig løber eller er påbegyndt efter projektperiodens ophør.

En **Plan** over gennemførte tiltag vedrørende **enkeltbygninger og udpegede temaområder** i landsbyerne (udarbejdet i fællesskab med Følgegruppen), findes sidst i rapportens del 3.

Derudover eksisterer der en **arbejdsplan for alle fem landsbyer** med udpegninger og indsatsområder samt vurdering af bygninger mht. deres bevaringsværdi og lokalrådets anbefalinger. Denne plan kan ikke trykkes eller offentliggøres, da den omhandler privat ejendom. Den er kun tilgængelig for Styregruppen og kommunens forvaltning. Endvidere eksisterer en gennemgang af bygninger langs Klintevej i de fem landsbyer, som er udarbejdet af Lokalrådets for Østmøns Forskønnelsesudvalg. Denne **rapport** er ligeledes fortrolig og anvendes som dokument og redskab for arbejdet i Styregruppen og i kommunens forvaltning.

I alt er der til d.d. opkøbt og nedrevet **21** ejendomme i de fem landsbyer på Østmøn. Dette med lokal accept og opbakning.

Der er givet støtte til oprydning og istandsættelse til **9** ejendomme.

De fem østmønske landsbyer kan d.d. konstatere **netto tilflytning** igennem de seneste to år, imod samme tid 2013, hvor der var netto fraflytning.

Gennemførte projekter i Landsbyplaner:

Østerpol: Istandsættelse af boligejendom til projekthus, nedrivning af skure/udhuse og efterbehandling af grunden, etablering af have/fællesareal

- Lokal arbejdskraft: Indvendige og udvendige arbejder på huset, møblering og inventar, haveistsandsættelse, vedligehold
- Vordingborg Kommune: Opkøb og drift af boligejendommen (vand/varme); efterbehandling af grund efter nedrivning af skure/udhuse
- Foreningen Østerpol får brugsretten

Østerpols fællesareal: Nedrivning af boligejendom, efterbehandling af grund samt etablering af parkeringsområde, fællesarealer, have, bålplads mm.

- Lokal arbejdskraft: Skitseforslag og vedligehold af fællesarealerne; rejsning af fondsmidler til bålplads, beplantning mm., vedligehold
- Vordingborg Kommune: Opkøb og nedrivning af boligejendom, efterbehandling af grund, etablering af grusparkeringsplads
- Foreningen Østerpol får brugsretten

Pladsen ved Kirken i Borre: Opkøb og nedrivning af boligejendom. Efterbehandling af bycentral grund, i den historiske landsbykerne i Borre. Etablering af belægning og beplantning på pladsen.

- Lokal arbejdskraft: Skitseforslag og vedligehold af pladsen
- Vordingborg Kommune: Opkøb og nedrivning af bygning, anlæg af bytorvet
- Brugsretten er endnu uafklaret

Elmelunde Bypark: Istandsættelse af gammelt Sprøjtehus, efterbehandling af to bycentrale grunde, tæt på den historiske landsbykerne og kirken i Elmelunde.

- Lokal arbejdskraft: Skitseforslag og vedligehold af parken; vedligehold af Sprøjtehuset
- Vordingborg Kommune: Opkøb og istandsættelse af Sprøjtehuset; opkøb og nedrivning af to boligejendomme, efterbehandling af grundene
- Brugsret Elmelunde Bylaug

"Svenskestræde 12": Opkøb af bevaringsværdig boligejendom og oprydning på grund samt nedrivning af skure/udhuse. Bevaring af bygning med henblik på at anden anvendelse vil finde sted

- Lokal arbejdskraft: Idéforslag til anvendelse, gennemgang af bygninger for rapport om tilstand og prissætning af istandsættelse
- Vordingborg Kommune: Opkøb og oprydning på grund samt nedrivning af skure/udhuse. Bevaring af bygning samt byggesagkyndig gennemgang af bygning
- Vordingborg Kommune ejer – der er ingen aftale om brugsret

Delprojekter i Landsbyplaner

Foreningen KØST, Kulturforum Østmøn

- Litteraturkreds i Østerpol: Projekt "Læsekredsen i Østerpol" tager udgangspunkt i fælles litteraturlæsning indenfor forskellige genre. Formålet er at kunne udveksle og drøfte Litteratur i et kulturelt forum, der giver mulighed for inspiration og indsigt.
- Tegne –og malekurser i Østerpol
- Silo-Bio i Borre: Friluftbiograf i samarbejde med
- Hundeskov og LandArt-projekt

Foreningen Østerpols venner

- Tager ansvar for, uddelegerer og koordinerer alt omkring huset

Det Lille Lokalhistoriske museum

- I Østerpols kælder

Ungeklub i Østerpol

- Mødes hver 14. dag under voksen opsyn

Påbegyndte projekter i Landsbyplaner og siden:

Frugtlund i Magleby Opkøb og nedrivning af boligejendom. Efterbehandling af grund.

Oprydning og fældning på grunden. Etablering af frugtplantage.

Lokal arbejdskraft: Skitseforslag og vedligehold af parken; vedligehold af Sprøjtehuset

- Lokal arbejdskraft: Plantning af frugtlund: 18 frugttræer og 30 bærbuske
- Vordingborg Kommune: Opkøb og nedrivning af boligejendommen, efterbehandling af grunden, indkøb af træer og buske
- Lokalrådet for Østmøn har brugsretten

Hundeskov og LandArt-park: Opkøb og nedrivning af to boligejendomme. Efterbehandling af stor naturgrund. Oprydning og fældning på grunden. Indhegning, etablering af stier. Planlagt insekthotel og Landart.

- Lokal arbejdskraft: Skitseforslag og plan for grunden, indhegning, etablering af stier, oprydning af grunden, vedligehold
- Vordingborg Kommune: Opkøb og nedrivning af to boligejendomme.
- KØST, Kulturforum Østmøn har brugsretten

Liselundvej 9, Ålebæk: Opkøb og nedrivning af boligejendom. Efterbehandling af grund.

Oprydning og fældning på grunden. Etablering af vandhul, dræn og beplantning.

- Lokal arbejdskraft: Græssåning, træbeskæring/fældning, rensning, oprydning, donering og plantning af træer og planter, vedligehold
- Vordingborg Kommune: Opkøb og nedrivning af boligejendom, efterbehandling af grund, etablering af vandhul
- Nabogruppen Ålebæk har brugsretten

Østerpols fællesareal: Fortsat arbejde med fællesarealet: idéer om shelters og Naturcamping som kan bruges i forbindelse med Camønoen, hertil toiletforhold: muldtoilet eller skovtoilet. Naturcampingen skal ligge på marken bag Østerpol.

- Lokal arbejdskraft: Skitseforslag og vedligehold af fællesarealerne; rejsning af fondsmidler til bålplads, beplantning mm., samarbejde med Camønoen, vedligehold
- Foreningen Østerpol får brugsretten

Lokalt gartneri Mosesvinget: i idéfase: Opkøb og nedrivning af boligejendom.

Efterbehandling af grund. Etablering af drivhuse og lokalt gartneri, inddragelse af lokal arbejdskraft, afgrøder i bytte, salg i den lokale købmand.

- Lokal arbejdskraft: Uafklaret
- Vordingborg Kommune: Opkøb og nedrivning af boligejendom, efterbehandling af grund,
- Uafklaret – lokalt ejerskab eller brugsret

Flygtningefamilier i bevaringsværdige ejendomme: i fundraisingfase: Opkøb og istandsættelse af boligejendomme. Oprydning og fældning på grunde. Udlejning af ejendommene. Lokalt integrationsarbejde.

- Lokal arbejdskraft: Udpegning af ejendomme, integrationsarbejde
- Vordingborg Kommune: Opkøb og istandsættelse af boligejendomme. Oprydning og fældning på grunde. Udlejning af ejendommene.
- Kommunen ejer og udlejer

8. november 2015

PRESSEMEDDELELSE

Østmøn byder velkommen til flygtningefamilier – og til byfornyelse

Vordingborg Kommune søger Udlændinge-, Integrations og Boligministeriet om tilskud fra byfornyelseslovens forsøgs- og udviklingsmidler. Hensigten er at igangsætte et projekt, som skal resultere i, at 5-10 flygtningefamilier kan bosætte sig i landsbyer på Østmøn. Det vil ske i boliger, som istandsættes, og som ellers ville forblive tomme eller blive revet ned.

Østmøn Lokalråd byder dette initiativ velkommen. Overskriften på vores udviklingsplan er netop *MERE LIV PÅ ØSTMØN*. Og vi ser frem til kombinationen af byfornyelse og integration af 5-10 flygtningefamilier.

Vi byder også flygtningefamilierne velkommen i beboerhuset *ØSTERPOL* i Borre, hvor vi kan mødes og snakke sammen. Huset vil også kunne anvendes til fx sprogundervisning, lektiehjælp, fælles måltider – og hvad der nu måtte dukke op af behov.

Med venlig hilsen
Østmøn Lokalråd
Torben Nielsen, formand

Kulturarv

Kulturarvsdelen i Landsbyplaner er en gennemgang og aktiv anvendelse af kortlægninger af landsbyernes topografi, historiske hovedtræk, byhistorie og landsbyernes dominerende træk og bygningers stilarter. Her er der taget udgangspunkt i Møn Kulturarvsatlas og en aktuell historisk analyse af landsbyerne, som er udarbejdet af Musum Sydøstdanmark.

Herfra linkes til al anvendt materiale samt til relevante hjemmesider som:

- FBB - Kulturministeriets database for fredede og bevaringsværdige bygninger
<https://www.kulturarv.dk/fbb/index.htm;jsessionid=F4E342CB5737F8E19444800C766E33B7>
- Møn Kulturarvsatlas
<http://www.moen-atlas.dk/>
- Stilblade for arkitektoniske stilarter
<http://www.landsbyplaner.vordingborg.dk/cms/site.aspx?p=28512>
- Kommuneplanens udpegede kulturmiljøer
<http://www.landsbyplaner.vordingborg.dk/cms/site.aspx?p=22983>
- Udpegede kirkeomgivelser
<http://www.landsbyplaner.vordingborg.dk/cms/site.aspx?p=23409>

Tidslinje for de østmønske landsbyer,

Hjertebjerg

- 1370 nævnes landsbyen første gang.
- 1721-27 Rytterskolen bygges.
- 1798 Udskiftningen.
- 1897 Forsamlingshuset bygges.
- 1964 Østmøns Forbundsskole – 1968 nyt navn "Hjertebjerg Skolen".

Elmelunde

- I begyndelsen af 1100-tallet opføres kirken, som den tidligste stenkirke på Møn. Kirken bliver brugt som sømærke.
- Ca. 1370 nævnes navnet Elmelunde første gang.
- I middelalderen er Elmelunde en gård, eller en borg (Elmelunde Slot), som tilhører Roskildebispen.
- I slutningen af 1400-tallet males kirkens kalkmalerier og lægger siden navn til værkstedet "Elmelundemesteren".

- **Elmelundemesteren**

- Efter reformationen bliver Elmelundegård krongods og bolig for Møns lensmænd.
- 1696 Elmelundegård nedlægges, og landsbyen Elmelunde opstår med 8 bøndergårde.
- 1801 Udskiftningen.
- Den oprindelige landsby strakte sig fra nord til kirken i syd. I 1800-tallet kom der flere huse til, og de blev lagt langs Klintevejen, som nu havde stor betydning. Det gav landsbyen to akser.
- 1882 Friskolen grundlagt – nedlagt 1967.
- 1900-tallet De fleste huse i landsbyen bygges.
- 1960'erne Klintevejen får nyt forløb.

Borre og Ny Borre

- 1200-1250 Kirken opføres. Kirken er centrum i byen og ligger på det højeste punkt. Husene omkring har lange smalle grunde, og markerne støder direkte op til baghaverne.
- Ca. 1370 "Østerburgh." Der har tydeligvis ligget en borg i byen, men man ved ikke hvor.
- I middelalderen lå Borre ved en fjord. Måske lå byen i realiteten på en lille ø i fjorden. Fjorden var åben mod nord, og måske var der også forbindelse til vandet i syd.
- Borre tjente mange penge på det store sildefiskeri.
- 1460 Købstadsprivilegierne fornys.

- **Købstaden Borre**

- 1488 privilegierne fornys.
- 1510 angribes Møn af lybækkerne, og Borre lider stor overlast. Lybækkerne får ordre om at genopbygge kirken som en del af krigsskadeerstatningen aftalt i Malmøfreden.
- 1600- og 1700-tallet – fjorden sander til og lukkes efterhånden, og der skabes en sø, som siden gror til og bliver til Borre mose.

- 1664 "Borrig".
- 1648 Privilegierne fornyes, men byen har mistet meget af sin betydning.
- 17231 Rytterskole, udvidet 1857 og 1907 og bliver efterhånden til en centralskole.
- 1828 Den gamle smedje får sin nuværende plads centralt i byen
- 1861 stor ildebrand.
- 1872 Stormfloden går hårdt ud over Borre.

- **Stormfloden**

- 1894 Forsamlingshuset bygges.
- 1939 Biblioteket bygges – og byen har mange forretninger.
- 1946 Man begynder at afvande mosen, så den gamle mose kan dyrkes. Mod nord bliver der bygget en pumpestation.

Ny Borre

- 1596 Omtales første gang som "Nyborge".
- 1809 landsbyen udskiftes.
- 1886 startede Stege Sukkerfabrik, som fire saftstationer på Møn leverede saft til – bl.a. stationen i Ny Borre.
-

Magleby

- 1200-tallet kirken bygges.

- **Dobbelttårnet**

- 1370 Magleby nævnes første gang.
- 1727 Rytterskolen oprettet

- **Rytterskole**

- 1769 blev en del af landsbyens fællesarealer lagt ind under det nyoprettede gods Klintholm.
- 1801 Udskiftning
- 1849 Præstegården bygges – fredet.
- 2012 blev der fundet en stor sølvskat på en mark. Skatten er formentlig nedgravet under Grevens Fejde i 1500-tallet.

- **Møntskatten**

Faktabokse:

Elmelundemesteren

Elmelundemesteren var et kalkmaleriværksted, som i slutningen af 1400-tallet blandt andet virkede på Møn, hvor de ud over Elmelunde også udsmykkede kirkerne i Magleby og Fanefjord. Værkstedets kalkmalerier blev først opdaget i Elmelunde, som det derfor fik navn efter. Elmelundemesterens arbejder i de tre mønske kirker ligner i høj grad hinanden, og et af de karakteristiske træk, er personernes "søvnige øjne".

Købstaden Borre

I middelalderen blev Borre ligesom Stege tildelt købstadsprivilegier. Det skyldtes, at byen pga. sin placering inde i en fjord på Østmøn var ideelt placeret for at tage del i det indbringende sildefiskeri i Øresund. I slutningen af middelalderen aftog sildefiskeriet, ligesom fjordens munding sandede til, og det betød at Borre efterhånden mistede sin betydning. Alligevel beholdt byen sine købstadsprivilegier helt frem til efter 1648.

Stormfloden

Den 13. november 1872 blev Danmark ramt af den største stormflodskatastrofe i nyere tid. En voldsom storm fra øst pressede vand fra Østersøen ind mod de danske kyster, hvor vandet ramte som kæmpe flodbølger. Nogle steder steg vandstanden næsten 3 meter, og rev huse, dyr og mennesker med sig. Stormfloden var også en af danmarkshistoriens største strandingskatastrofer. I det døgn, stormen rasede, strandede ikke mindre end 64 skibe på Sydsjælland og Møn.

Magleby kirkes dobbelttårn

Magleby kirketårn ligner umiddelbart alle andre kirkers tårne, selvom det er ret bredt. Det skyldes imidlertid det særlige forhold, at toppen af tårnet faktisk er delt i to med et mellemrum på 70 cm. Det ses dog ikke umiddelbart, at kirkens tårn er delt, da tårnene er samlet under et fælles tag, og mellemrummet er lukket med skalmure. Ifølge overleveringen skal tårnene være bygget af to ugifte men velhavende søstre, og Gunildsbakken, som ligger sydøst for Borre, skal være opkaldt efter den ene.

Rytterskole

Frederik 4. oprettede i årene 1722-27 i alt 241 rytterskoler i de såkaldte rytterdistrikter. Rytterdistrikterne bestod af krongods, som var blevet udlagt til understøttelse af rytteriet, som var blevet gjort nationalt i 1670. Møn var ligesom Sydsjælland rytterdistrikt, og på Møn blev der oprettet i alt 10 rytterskoler. Skolerne fungerede som almueskoler for børnene i distriktet.

Møntskatten fra Magleby

I 2012 gjorde en amatørarkæolog et sensationelt fund på en mark uden for Magleby. 750 mønter lå begravet i jorden, og en gennemgang af mønterne viste, at skatten sandsynligvis var blevet begravet under borgerkrigen Grevens Fejde i 1534-36. Ejeren kan have været en sømand eller skipper, som ville sikre sin formue ved at grave den ned i de urolige tider, hvor der også var kampe og oprør på Møn. Af en eller anden grund blev pengene aldrig gravet op igen – måske fordi ejermanden blev dræbt!

Historiske kort over Hjertebjerg, Elmelunde, Borre, Ny Borre og Magleby

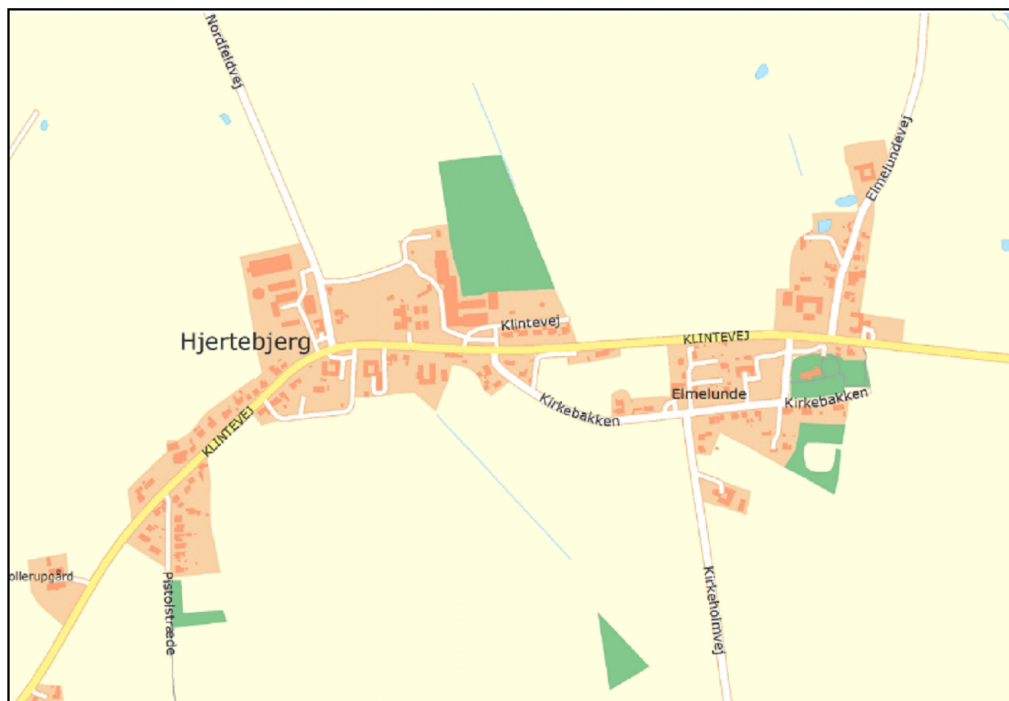
Kort er her trykt med tilladelse fra Geodatastyrelsen

Aktuelle kort, 4cm kort 1980-2001, Målebordsblade 1928-1940, Målebordsblade 1842-1899

Kort på nettet

Find et sted, udskrift fra www.kms.dk

Oktober 2014

Hjertebjerg Elmelunde aktuelt kort Geodatastyrelsen

Fakta

Dette er et kort fra serien "skærmkort". Kortet indeholder vejnettet med vejnavne. Derudover vises jernbaner, bygninger, grøfter/vandløb, skov m.m. Kortet er ideelt til præsentationer på computerskærme, mobiltelefoner mv. Veje og vejnavne ajourføres hver 4. måned på grundlag af oplysninger fra vejmyndighederne. Det øvrige kortbillede opdateres én gang årligt og ajourføres i takt med ajourføringen af den topografiske grundkortdatabase, hvor en femtedel af Danmark ajourføres årligt.

Rettigheder i forbindelse med gratis kort på www.kms.dk

Kort & Matrikelstyrelsen (KMS) har i henhold til gældende lovgivning ophavsretten til styrelsens kort og andre produkter. Reproduktion som f.eks. skanning eller digitalisering samt enhver form for salg eller videregivelse kræver derfor tilladelse af KMS. Fra Kort & Matrikelstyrelsens gratis korttjenester på www.kms.dk kan enhver indhente enkelte eksemplarer af kortudsnit til egen privat brug. Sådanne udsnit må ikke udnyttes på anden måde.

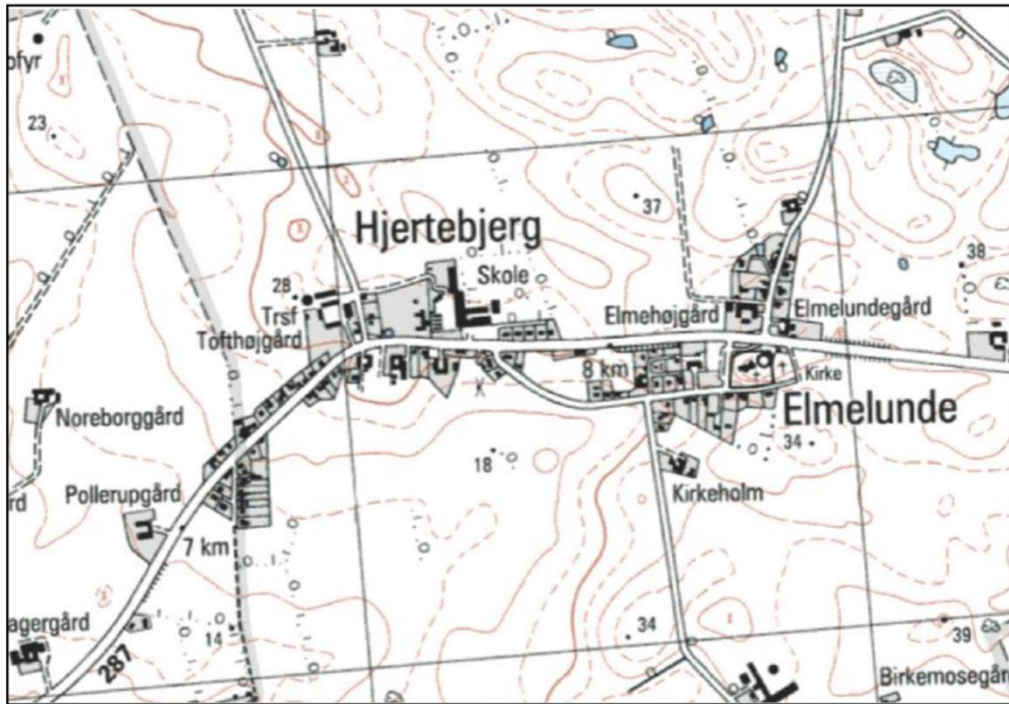
Kort & Matrikelstyrelsen
Rentemestervej 8
2400 København NV

Telefon: 7254 5000
Fax: 3587 5051

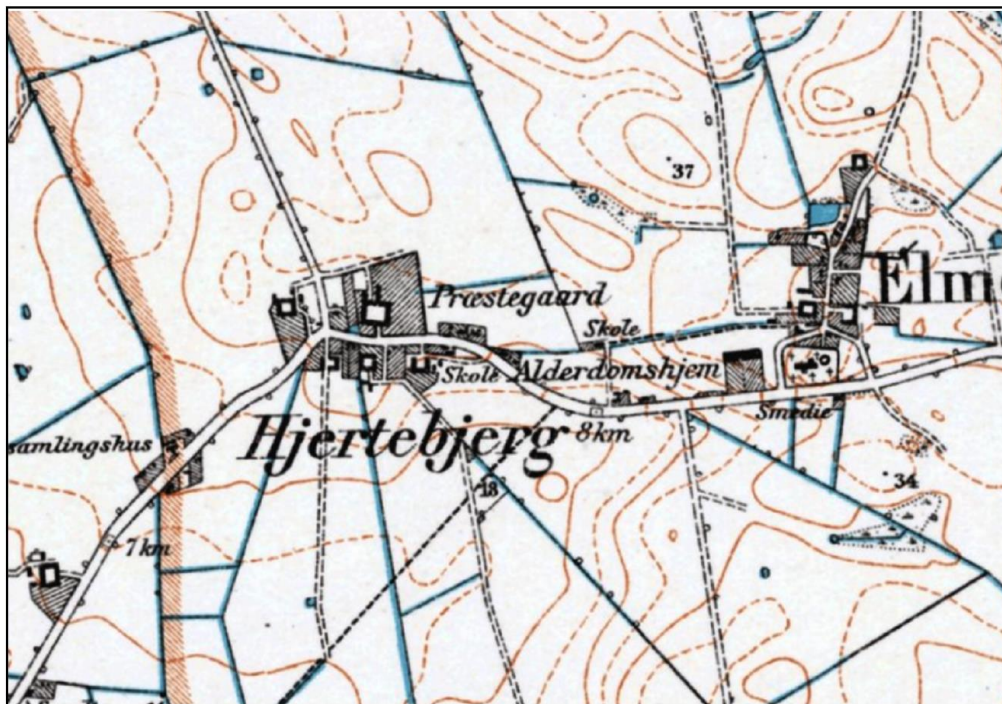
E-post: kms@kms.dk

MILJØMINISTERIET

Kort & Matrikelstyrelsen

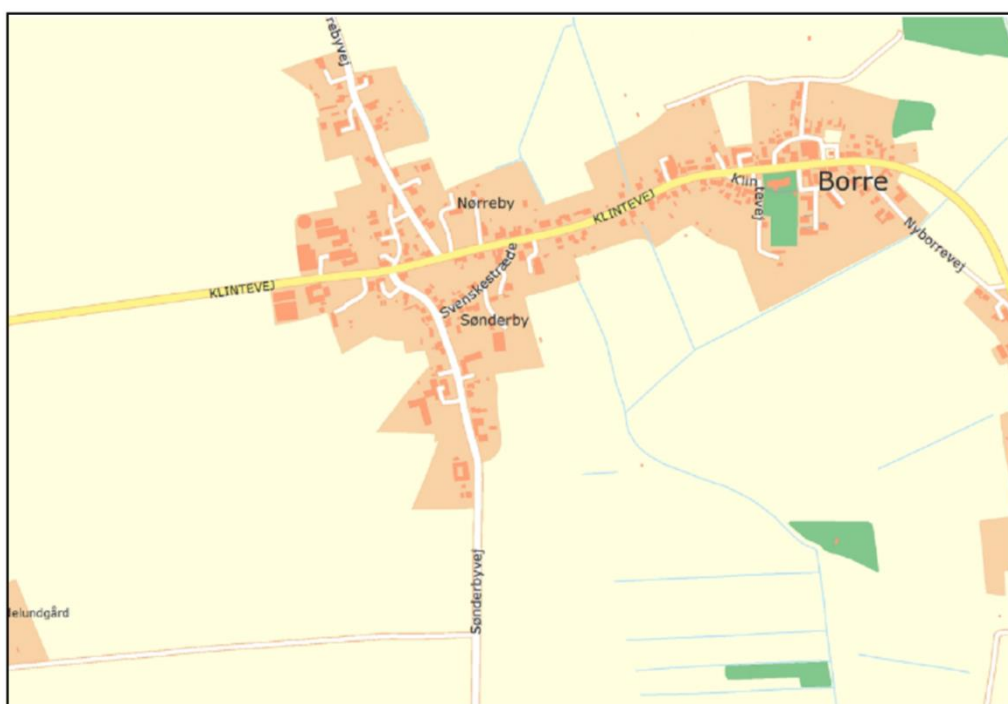
Hjertebjerg Elmelunde 4cm kort 1980-2001

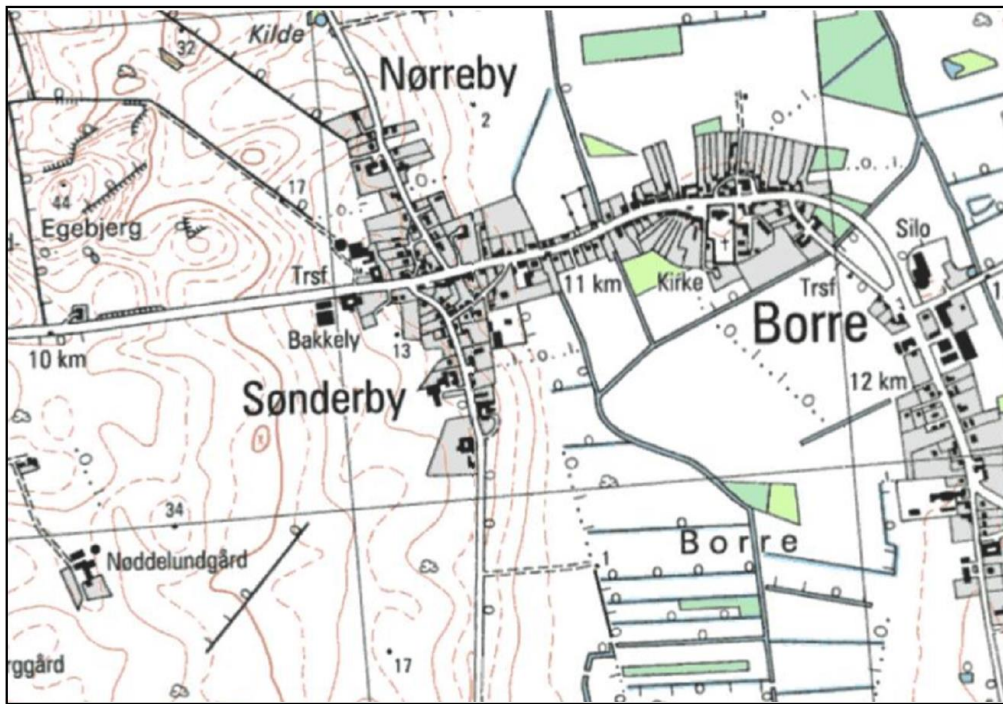
Hjertebjerg Elmelunde Målebordsblade 1928-1940

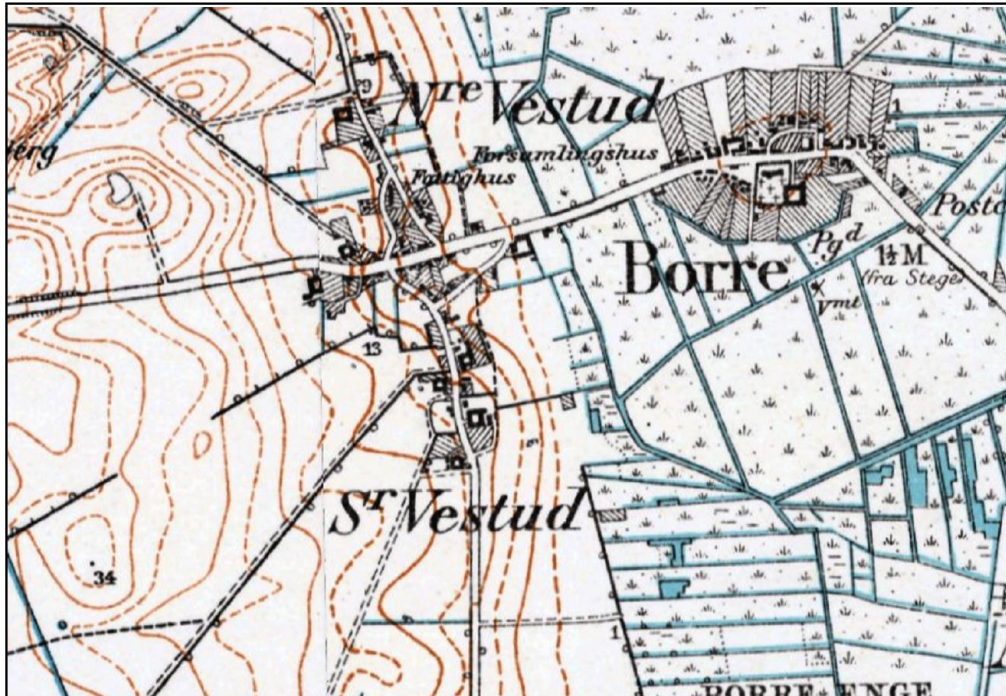
Hjertebjerg Elmelunde Målebordsblade 1842-1899

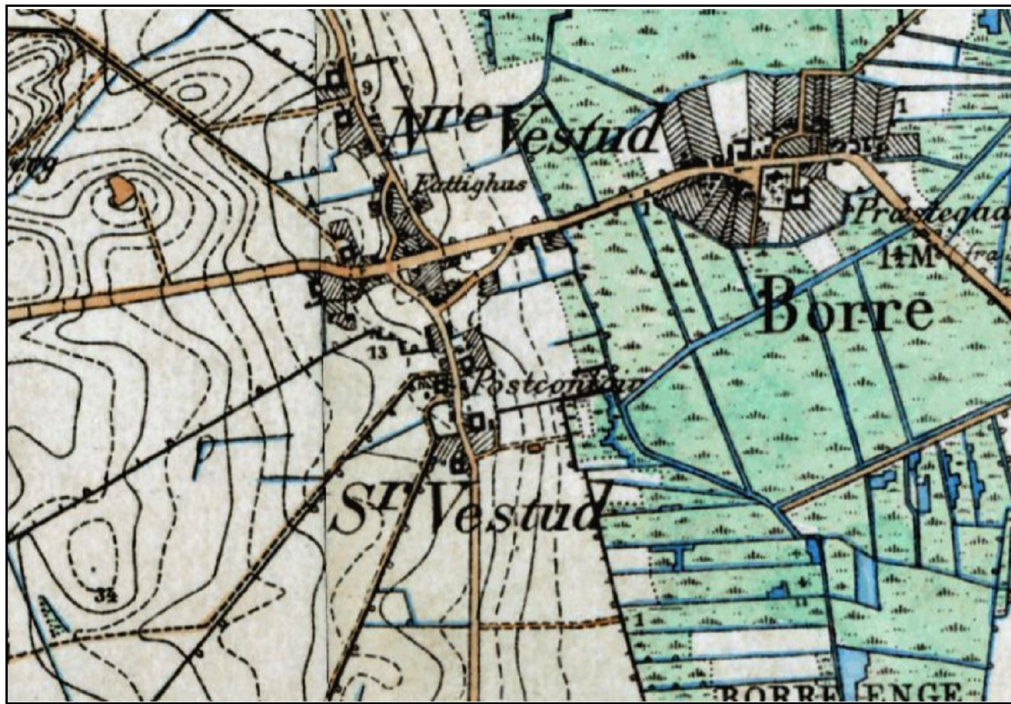
Nørreby Sønderby og Borre aktuelt kort Geodatastyrelsen

Nre Vestud, Sr Vestud og Borre 4cm kort 1980-2001

Nre Vestud, Sr Vestud og Borre Målebordsblade 1928-1940

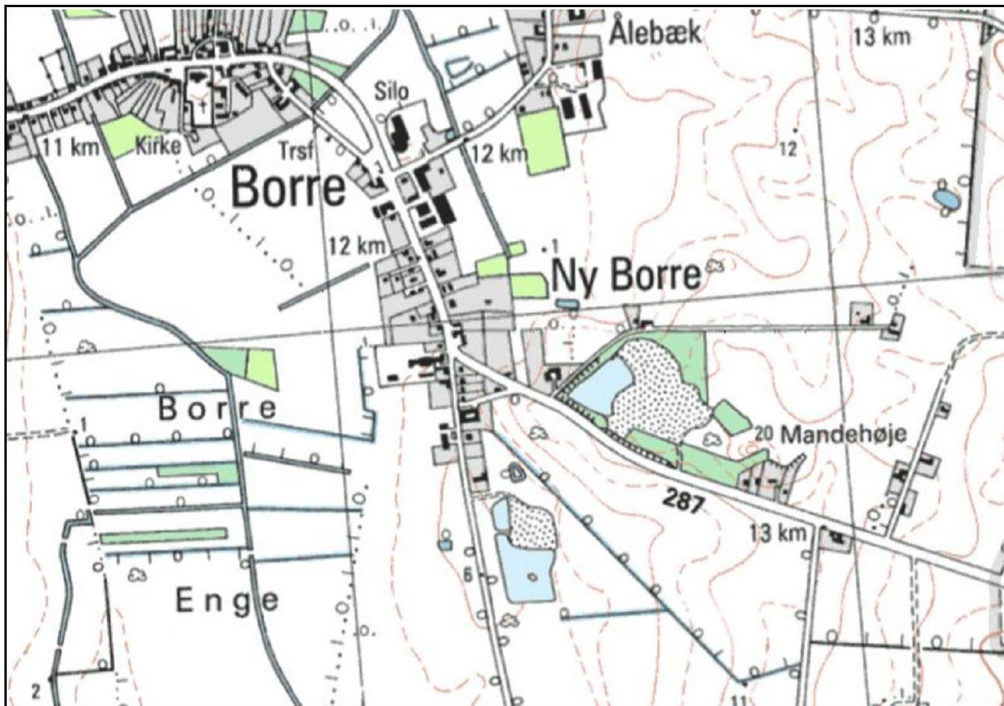
1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Nre Vestud, Sr Vestud og Borre Målebordsblade 1842-1899

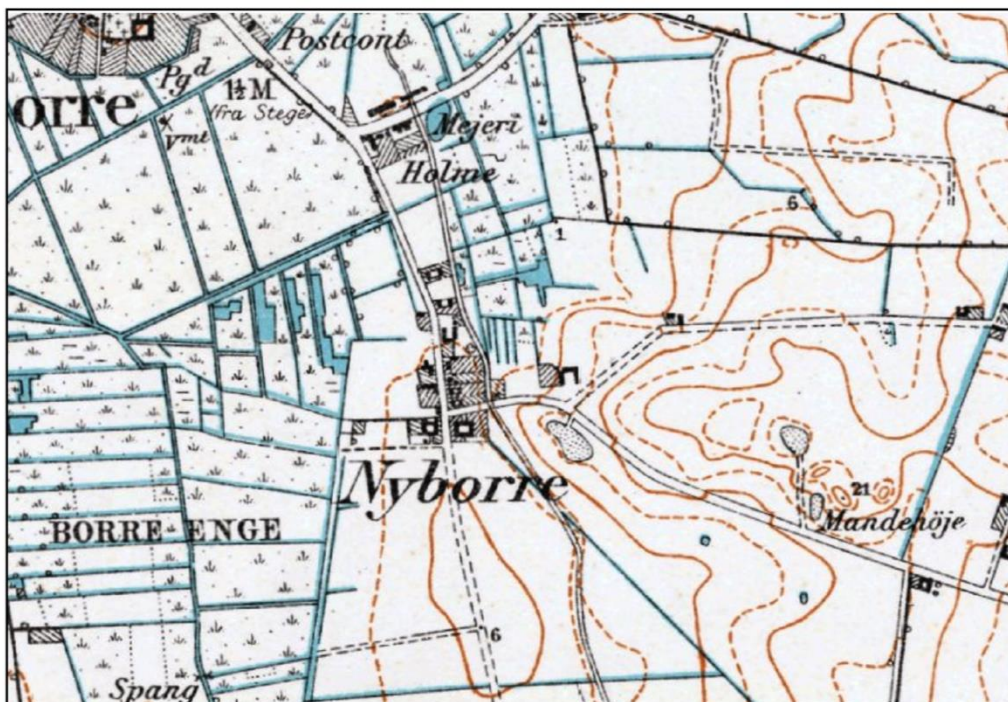
1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Ny Borre aktuelt kort Geodatastyrelsen

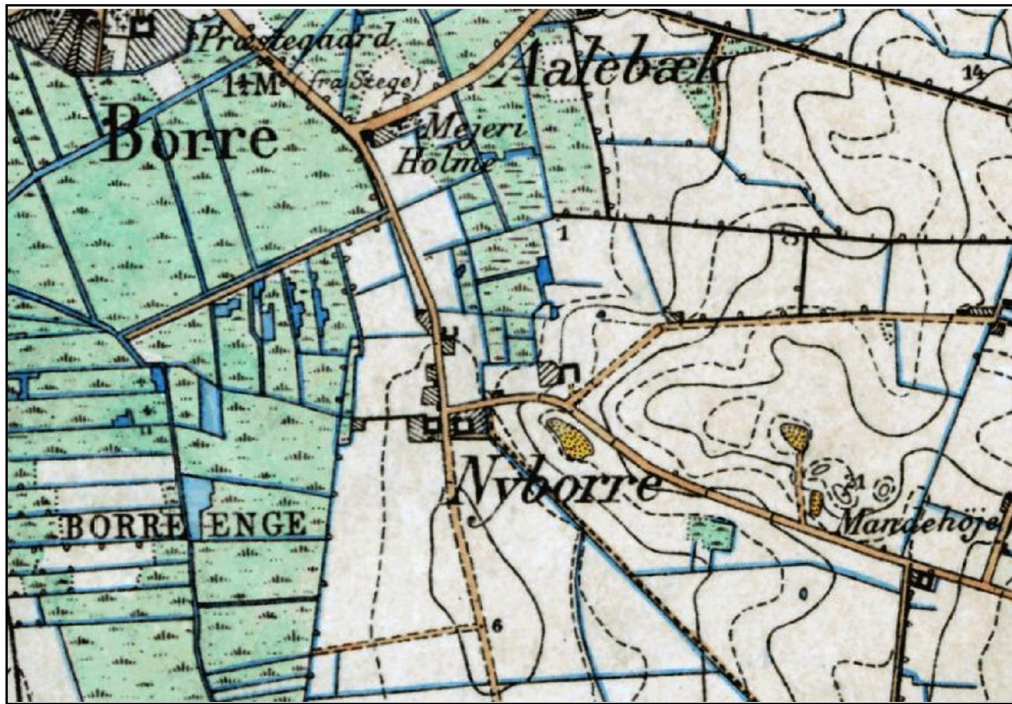
1 cm i kortet modsvare 125 meter i terræn

Ny Borre 4cm kort 1980-2001

1 cm i kortet modsvare 100 meter i terræn

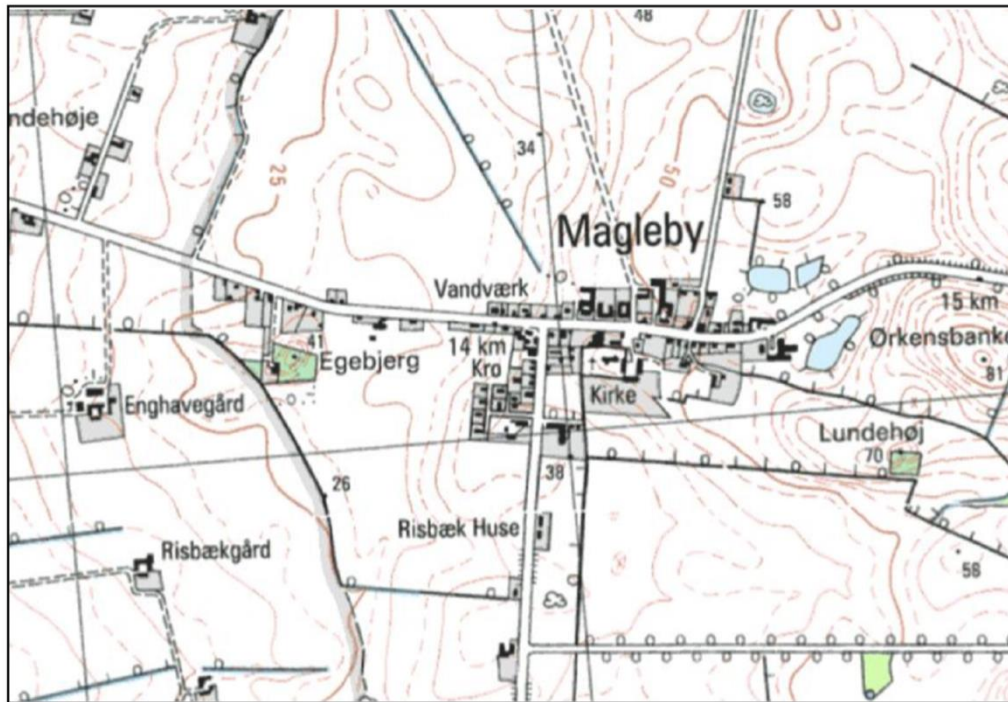
Ny Borre Målebordsblade 1928-1940

Ny Borre Målebordsblade 1842-1899

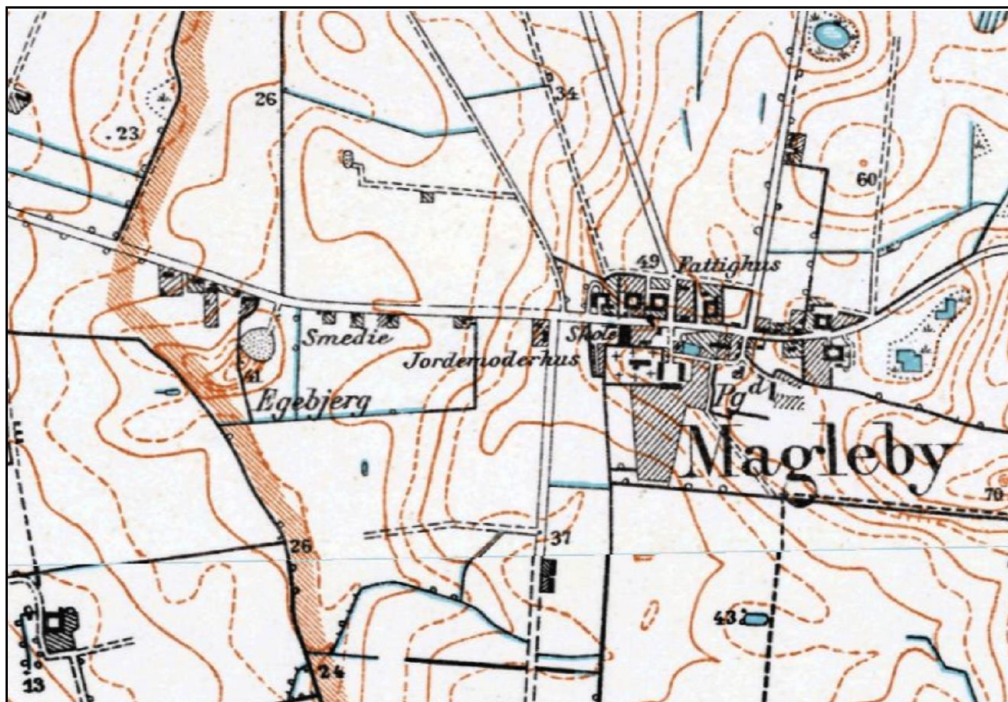

Magleby aktuelt kort, Geodatastyrelsen

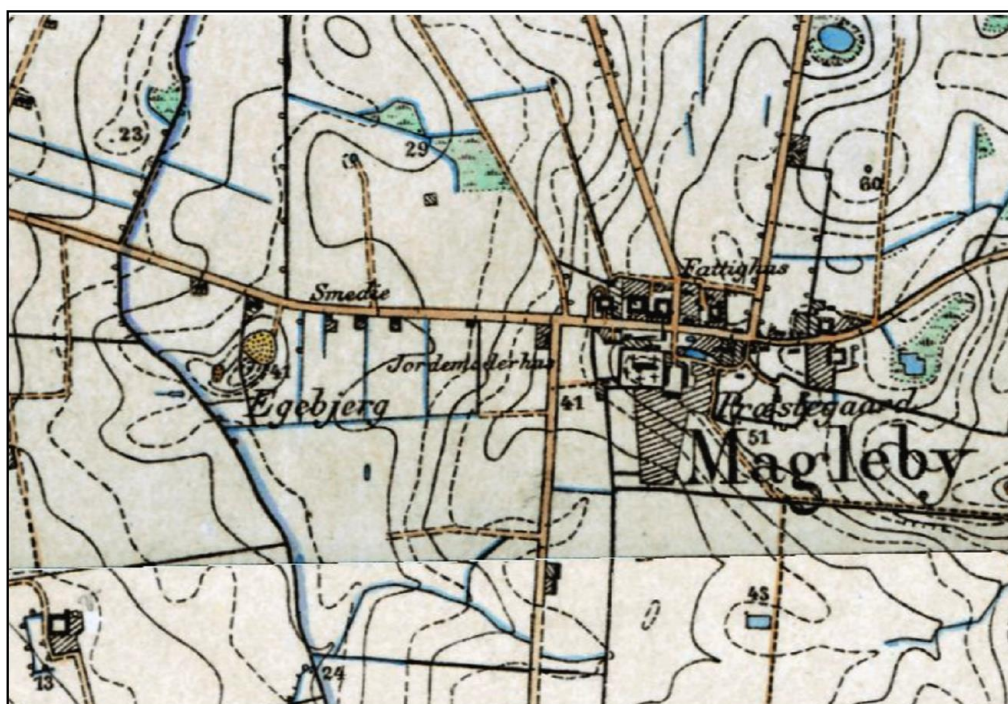
1 cm i kortet modsvarer 125 meter i terræn

Magleby 4cm kort 1980-2001

1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Magleby Målebordsblade 1928-1940

Magleby Målebordsblade 1842-1899

I planen over gennemførte tiltag vedrørende enkeltbygninger og udpegede temaområder i landsbyerne er der for [udpegningen af de historiske landsbykerner](#) taget udgangspunkt i oppestående kortmateriale.

I det følgende er trykt et [kort kulturarvsrids over Møn](#) med afsæt i Møn Kulturarvsatlas.

Møn

Kulturarvsrids
Hovedtræk

Side 1, 2 & 4
Østmønsk landskab, Borre
foto ropb

Det følgende består af citater, referencer og sammenfattede tekster fra *Møn Kulturarvsatlas; 22 Kulturmiljøer, Pilotprojekt Nationalpark Møn og Landskabsanalyse – kortlægning af det østmønske landskab* med temaerne:

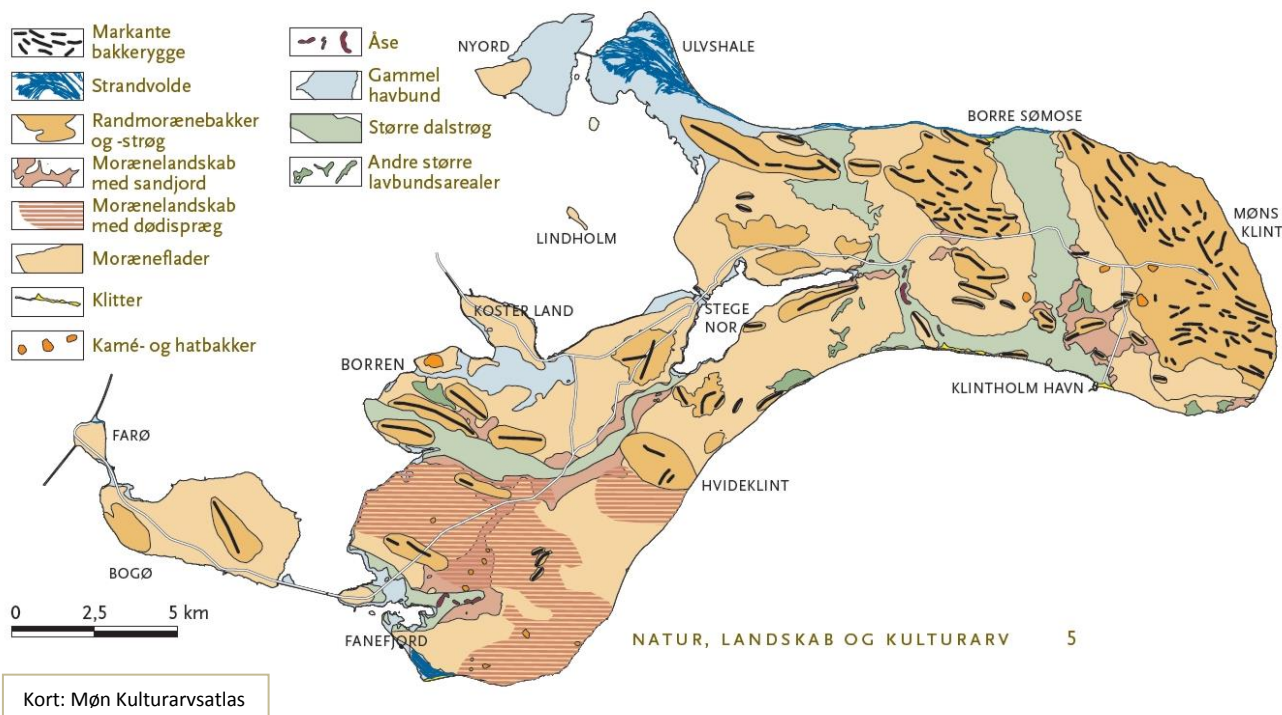
Naturgrundlaget, Landskab, Kulturarv

Naturgrundlaget

Variationen af naturoplevelser på Møn er stor. Møns Klint er dog uden sammenligning øens mest markante landskabsdannelse.

" Møns Klint har med sin hvide skønhed, de høje spir og dybe fald en særstatus blandt danske landskaber. Men selv om man ser bort fra klinten, er (det tidligere) Møn Kommune en lille geologisk perle. Landskabet er skabt under sidste istid, hvor store gletschere gentagne gange gled hen over øen. Smeltevand fra gletscherne dannede de store dale, og efter istiden skyllede havet ind over istidslandskabet og formede øernes omrids (Møn Kulturarvsatlas, 2006).

Øen rummer en række forskellige istidslandskaber: Høje Møns randmørænelandskab, det højtliggende, blidt bølgende landskab centralt på øen og det dødisprægede landskab med små afgrænsede bakker på Vestmøn. Øen gennemskæres af dale og lavninger som f.eks. Borrelavningen, det vandfyldte Stege Nor og Fanefjord. Der findes mange moræneklinter langs kysterne og enkelte steder er der opstået nye landskaber ved erosion og pålejring.

Landskab

” Kysten

Møn Kommunes kystlandskaber er meget forskellige. Nogle er rolige strækninger, som ved Busene Have og Fanefjord Skov, mens andre strækninger rummer dramatik, som ved Møns Klint og Hvide Klint i Hjelm Bugt. Kysten ændrer stille form. Den del af Møn, som vender ud mod Østersøen, nedbrydes ved erosion, mens den del af Møn, som vender ind mod Sjælland og Falster, vokser ved aflejring. Det ses ved kysterne langs Hjelm Bugt og Fanefjorden. Ved Hjelm Bugt er landskabet dramatisk med lerklinter over lange stræk og med bøgetræerne helt ud til vandet. Fanefjordens landskab er kringlet med mange vige, hvilket giver et afvekslende landskab med småøer og holme. Den mest markante erosionskyst er kysten ved Møns Klint, der er en af Danmarks mest storladne kyster. Her veksler blikket mellem havudkig og mægtige kridtflader, lerskred og strandens gråsorte flintestensmassiv. Flinten føres med strøm og bølger nord- og vestover, hvor den aflejres i strandvolde: mod nord på halvøen Ulvshale og mod vest på Hårbølle Pynt. Her er landskabet til gengæld roligt og bølget, og begge steder findes skanseanlæg anlagt i starten af 1800-tallet. Anlæggene ses i kulturmiljøerne Busene Have, Flintindustrianlægget Daneflint og Halvøen Ulvshale. Nogle aflejningskyster gror til som strandenge, særlig markant på Ulvshale og Nyord, hvor de lave enge præger et åbent landskab. Strandengene er generelt i bedre forfatning end ferskengene, fordi de ikke kan drænes. Til gengæld skal de afgræsses, ellers vokser de ofte til med tagrør.

De kystnære byer langs Møns kyster knytter sig ret forskelligt til vandet. Fx ligger havnen adskilt fra byen på Bogø, mens havn og by på Nyord og ved Klintholm er tæt sammenknyttet, som der fortælles om i kulturmiljøerne Nyord og Klintholm havn.

På de høje kystskrænter blev der bygget fyr, så de sejlede kunne finde vej, og skibene kunne blive varskoet om kystens nærhed, som det ses i kulturmiljøet Møn Fyr. Kysterne med strand udnyttes af mange gæster til rekreative formål, som det fortælles om i kulturmiljøerne Sommerhuse på Ulvshale og Møns Klint som udflugtsmål.” (Ibid.)

Møns Klint; foto Møn Kulturarvsatlas

Ager og overdrev

Møn er intensivt dyrket agerland – i 2006 var 169 km² af Møn Kommunes samlede areal på 217 km² opdyrket. Op til midten af det 20. århundrede skete der en udvidelse af det mønske landbrugsareal ved inddæmning, afvanding og dræning af større landområder, fx Borre Sømose, Kostervig og Røddinge-Askeby Sø. Mange mindre søer, moser og enge er ligeledes drænet væk. Øen er dog karakteriseret af et varieret, bakket jordbrugslandskab med spredte gårde og med marker, der ofte er opdelt af sten- og jorddiger. Et sådant landskab kan iagttages fra overdrevsbakken Høvblege, hvorfra man overskuer hele det sydøstlige hjørne af Østmøn. Landskabet nord for Sømarke byder på udsigter indover Møn et stort område. Møn rummer stadig flere fine overdrev med Høvblege og Jydelejet som de mest markante. Disse landskabstyper beskrives i kulturmiljøerne om godserne Marienborg, Nordfelt og Klintholm, samt Mandemarke ejerlav, Borre Sømose og Møns Klint som udflugtsmål.

Østmøn; foto Ropb

Vådområder og enge

Især Østmøn har flere store søer: Hunosø, Aborresø og Geddesø.

Flere mindre søer er afvandet. Dog har gravning efter tørv, mergel, kalk, sand, grus og ral skabt nye vandhuller og småsøer og der findes også en del småmoser. Gennem århundreder er vådområderne blevet påvirket af mennesket ved tørvegravning, afvanding, gødskning, græsning, høslet, tilplantning og opfyldning. Busemarke Mose er Møns største mose og oprindeligt en havbugt, som blev lukket med en landtange, hvorefter landskabet groede til og blev til en mose.

Enge er udyrkede, fugtige områder, der bliver benyttet til høslet og græsning. De enge, der er tilbage indgår i kulturmiljøbeskrivelserne om Fanefjord, Grønsalen og kirken, Marienborg gods, halvøen Ulvshale, Nyord, Mandemarke ejerlav og Busene Have.

Østmøn; foto Ropb

Skove og parker

På Møn, og i hele Danmark er en stor del af skovene igennem tiden vejet for landbrug. I 1805 blev skovfredningsloven vedtaget.

I dag fremtræder Ulvshaleskoven som naturskov, med små lukkede og afvekslende skovrum. Også dele af Klinteskoven står i dag som naturskov, beskrevet i kulturmiljøbeskrivelserne.

Skovene omkring Nordfeld, som er plantet i afdelinger med højst to træarter, fremstår i dag som smukke og veldrevne skove.

”Klinteskoven er karakteriseret ved sin meget urolige profil. Mægtige dalstrøg, dybe huller, knejsende bakker, alt bevokset med træer i stor størrelse. Den ligeledes kystnære og partsinddelte Fanefjord Skov dyrkes overvejende ved plukhugst og selvforyngelse, og dette uddybes i kultur-miljøbeskrivelsen om Fanefjord Skov.

Skove kan blive til parker og haver i en glidende overgang. Det kan iagttages flere steder på Møn, med Liselund, Klintholm, Marienborg og Nordfeld som de markante eksempler. Man kan forfølge tanken om overgangen mellem skov-park-have helt ud i herregårdsalléerne, der danner kultiverede “fangarme” og henleder den forbipasserendes opmærksomhed på herregården. Kommunen er beriget med mange, smukke alleer – og ikke kun i forhold til godsstrukturen. Også langs fx Borre Søpose ses alléer og træerækker, ligesom ankomsten til Møn går gennem en allé i forlængelse af Dronning Alexandrines Bro. .” (Ibid.).

Liselund Slotspark; foto Møn Kulturarvsatlas

Kulturhistorie

Kulturarv

Oldtid og vikingetid. Oldtiden i Danmark dækker perioden fra de første rensdyrjægere kommer herop for 14.500 år siden, til vikingetiden slutter omkring 1060.

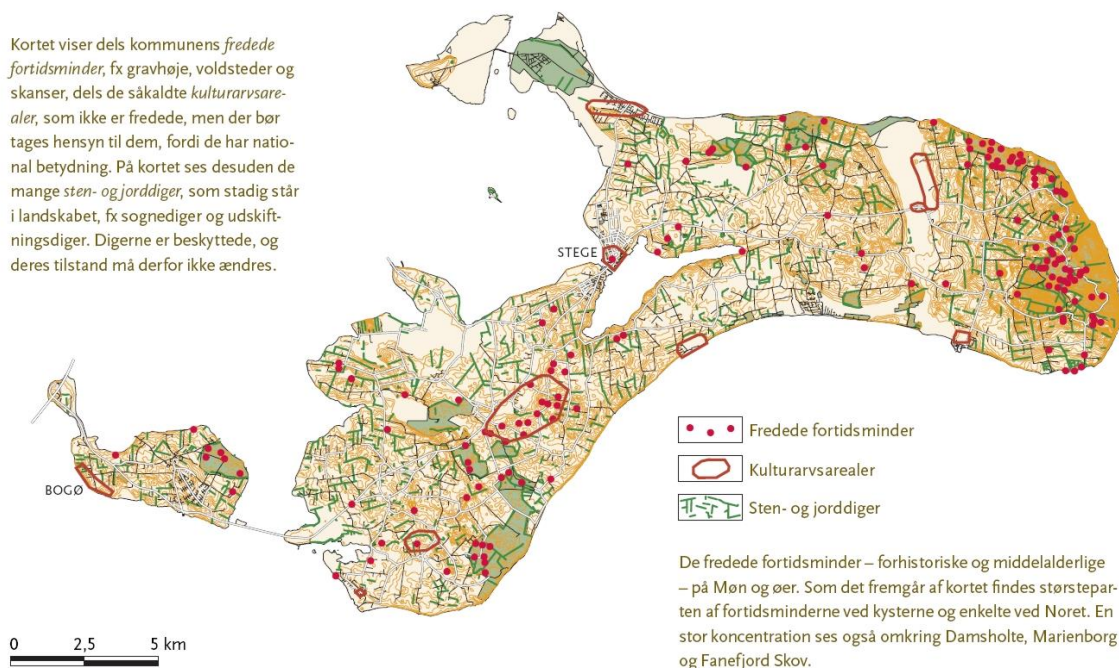
Særligt for Møn er de mange gravhøje fra Oldtiden. Der er 800 registrerede gravhøje hvoraf de fleste dog ikke er synlige i dag. I Klinteskoven kan man se, hvor talrige de engang har været. ”Her er omkring 150 små gravhøje bevaret fra yngre bronzealder (1000-500 f. Kr.). Ellers er bebyggelsesbilledet præget af vandets nærhed. Fra ældrestenalder (9000-3900 f. Kr.) finder man spor efter menneskenes gøren og laden ved de tidligere kyststrækninger, bl.a. steder der i dag er inddæmmede, fx Borre Sømose.” (Ibid.)

Omkring Marienborg og Røddinge er opført mange storstensgrave, hvilket tyder på, at der her har været stenalderbygder. Karakteristisk for Møn er de sålformede jættestuekamre, dvs. at selve kamret snævrer sig ind på midten. Der er fundet huse fra denne periode ved kysten nord for Stege.

På Møn er der siden 1990'erne blevet udgravet en del huse fra bronze- og jernalder. Dette tyder på at øen har været rigt bebygget. Fra vikingetiden kendes adskillige rige offernedlæggelser, bl.a. Mandemarke-skatten fra Busene Have.

Stednavne med fx -by, -inge og -rød stammer fra vikingetiden og vidner om bebyggelse i denne periode, bl.a. Keldby og Røddinge; dog er der ikke arkæologiske undersøgelser af antagelsen.

Kortet viser dels kommunens *fredede fortidsminder*, fx gravhøje, voldsteder og skanser, dels de såkaldte *kulturarvsarealer*, som ikke er fredede, men der bør tages hensyn til dem, fordi de har national betydning. På kortet ses desuden de mange *sten- og jorddiger*, som stadig står i landskabet, fx sognediger og udskiftningsdiger. Digerne er beskyttede, og deres tilstand må derfor ikke ændres.

Middelalder til 1660

Kort: Møn Kulturarvsatlas

På grund af sildefiskeriet i Øresund var middelalderen en rig periode for Møn og omliggende øer. Sildene blev afsat på store sildemarkeder i Skåne, og i 1268 fik Stege sine købstadsprivilegier. Fra Skanör kendes således en optegnelse fra 1494, der viser, at 149 ud af 434 danske sildeboder var ejet af mønboer. I løbet af 1500-tallet gik det dog nedad for sildefiskeriet, og man mistede grundlaget for sin indtjening.

Skt. Hans kirke, opførtes omkring år 1200, og omtrent samtidigt blev borgen, Stegeborg, opført ved indsejlingen til Stege Nor. Borgen kom til at spille en vigtig rolle for forholdet til Hansestæderne gennem hele middelalderen. Stegeborg blev ødelagt under Grevens Fejde i 1534 og endeligt nedrevet i slutningen af 1700-tallet. Steges voldgrav og bymur, hvoraf Mølleporten stadig findes, er anlagt i 1400-tallet. At forholdet til landene mod syd ikke altid var det bedste, vidner også ti mindre borganlæg langs kysten om.

Møns anden middelalderlige købstad er Borre, der nævnes første gang i 1370. I 1648 mister byen dog sine købstadsprivilegier, da sildefiskeriet ikke længere spiller en økonomisk rolle for Møn. Der er bevaret syv middelalderlige kirker i Møn Kommune: Elmelunde, Bogø, Stege, Keldby, Borre, Magleby og Fanefjord. De fleste landsbyer menes også at have deres rod i middelalderen, og i flere tilfælde kan middelalderstrukturen ses i dag – yderst velbevaret på Nyord, men også i Mandemarke og Elmelunde.

Den følgende periode, frem til 1660, er ikke videre belyst, men er kendetegnet af tilbagegang og stilstand på grund af sildens forsvinden. Befolkningen ernærede sig hovedsageligt ved håndværk, handel, fiskeri og landbrug. Bønderne langs kysterne supplerede desuden landbruget med fiskeri.

1660 – 1790. Nedgang og forarmelse

Møn, Bogø, Farø og Nyord var krongods, dvs. ejet af kronen, og landbefolkningen var dermed kongens fæstebønder. 1600-tallet blev præget af svenskekrigen.

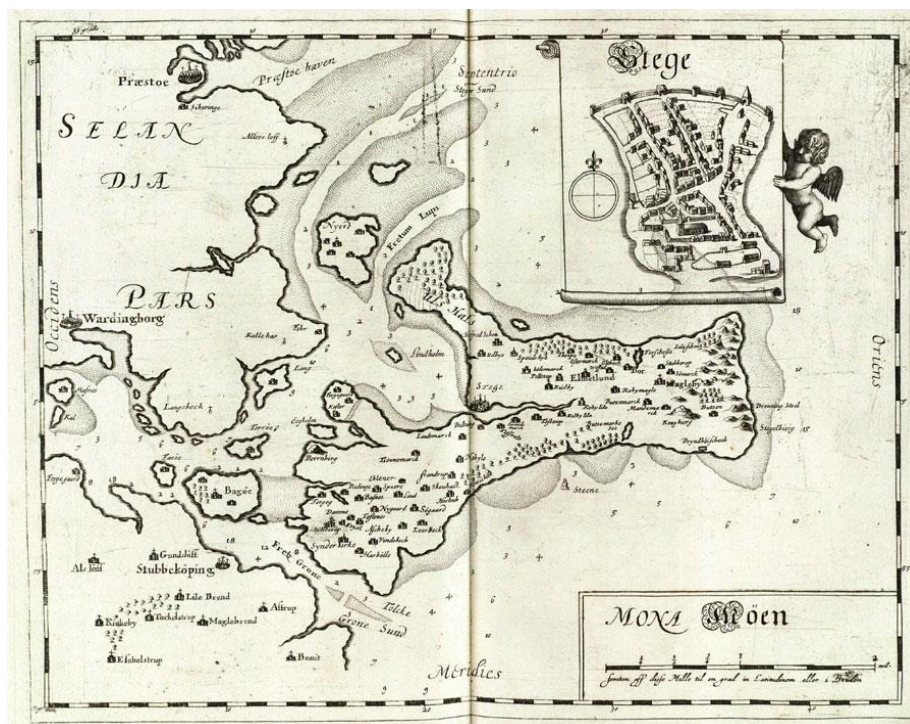
Bymuren ge og lokalt misregimente, og i 1664 blev Møn pantsat til en hollandsk handelsmand, der forarmede alt. Christian d. 5. indløste pantet i 1685, men indkvarterede samtidig Den Kongelige Hestgarde hos de mønske bønder. Hestene afgræssede de såkaldte kobler, som stadig kan genfindes i stednavnene især på Vestmøn, fx Tostenæs Kobbøl og Askeby Kobbøl. Chefen for Hestgarden, S.C. von Plessen, plagede øerne gennem 12 år, og som kompensation efter hans aftræden fik Møn og Bogø tilkendt særlige privilegier i 1696/97. Skatter og afgifter blev sat ned, og en ny plan for Møn og Bogø blev sat i værk med oprettelsen af navigationsskoler til bemanning af krigs- og handelsflåden, som det beskrives i kulturmiljøet Bogø Hovedgade.

På dette tidspunkt deler skoven næsten Vestmøn i to dele. På Østmøn ses tydeligt rækken af landsbyer langs vejen til Klinten. Videnskabernes Selskabs Kort fra omkring 1770. sMøn Kulturarvsatlas

Igennem det meste af 1700-tallet stagnerede udviklingen, men på Nyord fandtes et driftigt erhverv Bønder og husmænd var lodser for fremmede skibe i det lumske farvand omkring Nyord. Nyordboerne fik eneret og pligt til at lodse skibe gennem Ulvshaleløbet, og det var både indbringende og risikabelt, idet lodserne hæftede personligt for skib og last. I Nyord by blev 1700-tallets landsbystruktur med gårdene samlet i byen fastholdt og kan i dag opleves som noget særegent. Måske på grund af beliggenheden på en ø og jordens bonitet, men måske netop også på grund af lodseriet: man skulle være nær kystudkigget, så man kunne varsles om skibe, der skulle lodses igennem. Dette beskrives i kulturmiljøet Nyord.

I 1769 satte kongen sit mønske krongods til salg, og det blev inddelt i fem godser – Marienborg, Fanefjord, de søndre byer, Nordfelt og Klintholm – samt strøgods. Det lykkedes for bønderne i Fanefjord, de søndre byer og på Bogø, Nyord og Farø at opkøbe jorderne. I Fanefjord sogn delte de nye selvejerbønder skovene op i anparter, som det er beskrevet i kulturmiljøet Fanefjord Skov.

Peder Hansen Resens kort over Møn fra 17. årh.

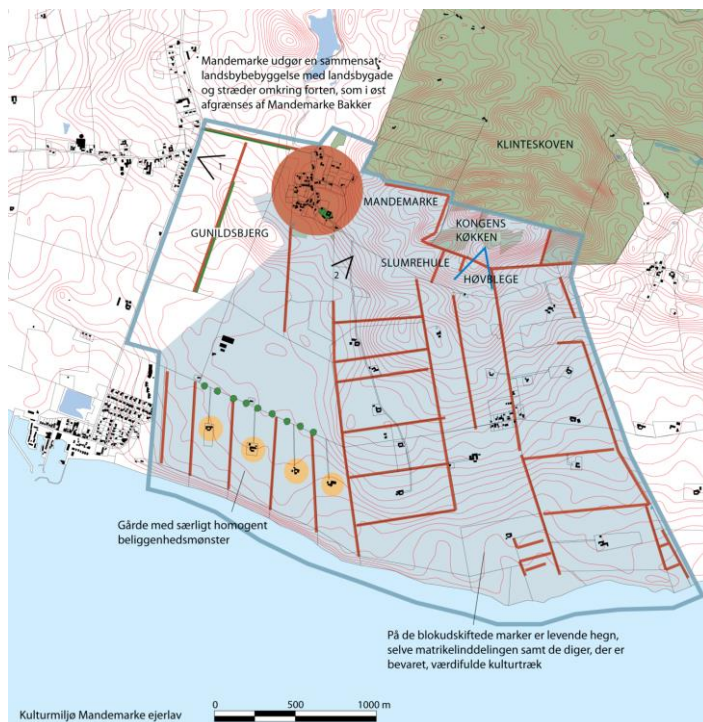
1790 – 1880. Opblomstring

I slutningen af 1700-tallet begyndte handelslivet at blomstre. Der blev bygget store købmandsgårde i Stege, og Liselund blev anlagt ved Klinten. På søfartsøerne, Bogø og Nyord, satte skippernes rigdom sig også spor i byggeriet som omtalt i kulturmiljøet Bogø Hovedgade.

På landet blev dyrkningsfællesskabet ophævet omkring 1800, og fæste- og selvejerjord blev omlagt i stjerne- eller blokudskiftninger, som det beskrives i kulturmiljøet Mandemarke ejerlav. Fredskovloven af 1805 sikrede genopretning af skovene. Herregårdenes bygningsanlæg blev opført, og skov indgik også i herregårdenes drift med jagtremiser på de store godsmarker. Afvandede områder blev til eng og ager, som det beskrives i kulturmiljøet Borre Sømose.

Landskabet er fortsat formet af denne tid. Ud over skove og godsjorder, ses også de mange diger i landskabet, fx skovdigerne i Råby Oved Skov og Klinteskov, samt hovedgårds-, udskiftnings- og ejerlavs-digerne, som vist på kortet side 10. En græsningshave fra samme tid beskrives i kulturmiljøet Busene Have, hvor også en skanse fra Englandskrigene i 1800-tallets første tiår indgår.

I 1860'erne tog den åndelige vækkelse fat. Rødkilde Højskole blev bygget, og Møns første forsamlingshus blev i 1878 opført i højskolehaven. Der blev opført andelsmejerier, og landbrugs-, industri og finanssektoren blomstrede. Befolkningstallet steg, og ind- og udvandring satte sit præg på samfundet 1880 udvandrede 149 af de 15.079 mønboer til den nye verden. Store gårde omlagde produktionen til sukkerroer. I 1878 blev Klintholm Havn anlagt som havn for Klintholm gods, og fiskeeksportører åbnede havnen for søgående fiskeri, som beskrevet i kulturmiljøet Klintholm Havn.

”1880 – i dag. Landbrug og industri

Sukkerroedyrkingen satte sit præg på Møn og øerne i slutningen af 1800-tallet. Roedyrkingen lagde grunden til Stege Sukkerfabrik, som i 1884 blev opført i Lendemarke, tæt på transportveje til lands og til vands, som der fortælles om i kulturmiljøet Stege Sukkerfabrik. Det gav arbejde til funktionærer og arbejdere, som fik boliger ved sukkerfabrikken. På landet byggedes saftstationer, som var forbundet med fabrikken med rør som omtalt i kulturmiljøet Byområdet Damme/Askeby.

Den animalske landbrugsproduktion gik ligeledes frem. Nye gårdanlæg skød op i landskabet, ligesom industrianlæg og andelsmejerier til forarbejdning af landbrugsprodukterne. Den friske mælk blev forarbejdet i mejerier, og der blev produceret tørmælk i Lendemarke. Bygningsanlæggene blev opført i gedigne materialer og med stor rummelighed og kan derfor bruges i dag. Saftstationen i Damme bruges nu som café, og sukkerfabrikken er blevet erhvervspark, mens mejerierne i Landsled, Damsholte og Fanefjord er betonvarefabrik, pelsberederi og genbrugssalg af byggematerialer.

Industriproduktionen omfattede også flint, som der fortælles om i kulturmiljøet Flintindustrianlægget Daneflint. Snart satte også en videnbaseret produktion sine spor på Lindholm, hvor der blev fremstillet vaccine mod mund- og klovsyge, som gengivet i kulturmiljøet Lindholm Forsøgsstation. Smede- og maskinfabrikker kom til og betjente landmændene. Møns Klint var omkring 1900 blevet et yndet udflugtsmål. Efterhånden som borgerskabet i Stege voksede skød nye villabebyggelser op uden for volden. Dette fortælles der om i kulturmiljøet, Det græske kvarter, og den øgede fritid i denne periode blev tilbragt i de nye sommerhuse på Ulvshale, som det beskrives i kulturmiljøet Sommerhuse på Ulvshale.

Det var et samfund i udvikling, og væksten i den finansielle sektor førte til oprettelse af pengeinstitutter og servicevirksomheder. Infrastrukturen tilpassede sig industrisamfundet, nu hvor der ofte blev længere til arbejde. Møn blev landfast med Sjælland i 1943 med Dronning Alexandrines Bro, mens trafikken fra 1960'erne blev ledt uden om landsbyerne ad omfartsveje. Mindsket behov for arbejdskraft ved landbruget betød færre folk på landet. Men andre kom til, og især Møn fik fra 1970

tilflytning af kollektivister, som bosatte sig i gårde på landet. Handlen var flyttet fra oplandsbyerne Borre og Damme/Askeby til Stege – som det berettes om i kulturmiljøet Byområdet Damme/Askeby. Tendensen til større enheder fortsatte med kommunesammenlægninger til Møn Kommune.

Omkring 1970 fandtes en række større og mindre industrivirksomheder. Enkelte har overlevet; der produceres stadig sand til sandpapir, og der bages stadig småkager i større målestok, ligesom produktion af eltavler finder sted i ombyggede mejeribygninger. Erhvervsudviklingen ændrede karakter, og iværksættere kom frem inden for IT og håndværk. De nye iværksættere renoverede samtidig ældre bygningsanlæg til beboelse og erhverv. Møn Kommune byggede nyt og gjorde sig fra 1990'erne bemærket med ny skole i Stege, nye plejehjem og nyt bibliotek. Tidligere skoler og alderdomshjem blev ombygget til boliger, og byfornyelsesprojekter på landet blev sat i gang i slutningen af 1980'erne, fx Hjørnet i Damme, og ført videre i 1990'erne, eksempelvis i Borre.

Turismen var stigende, og øboerne skulle skaffe lejemål til gæsterne. Gårde blev omdannet til ferieboliger – kroer, alderdoms- og plejehjem til pensionater. Møns Turistforening lagde vægt på, at turister kunne få kulturhistoriske indtryk. Man restaurerede fx det egnesspecifikke tangdige på Ulvshale, som det fremgår i kulturmiljøet Halvøen Ulvshale. Turisterhvervet udvikles fortsat med vægt på natur- og rekreative oplevelser, som yderligere udbygges, hvis Møn udpeges til nationalpark.

I dag har vidensamfundet tag i befolkningen, og det er karakteristisk, at kultursporene fra det gamle landbrugs- og industrisamfund bevarer og bruges i vidensamfundet.” Møn Kulturarvsatlas 200

Magleby; Fotos Ropb

CITAT:

”Danske landsbyer

Ethvert landskab har sin rytme, og i det bakkede ellers svagt bølgende danske land er det frem for noget landsbyerne, der anslår tonen.

Mildt gyngende ligger huse og gårde i en samlet og dog åben gruppe, som var de strøet med en tilfældig og alligevel regelret håndbevægelse langs den slyngede landsbygade, hvis største pryd er sognekirken med den sirligt ordnede og muromkransede dødens have. Jo, her bor de levende og de døde side om side i en miniverden, hvis rødder strækker sig helt tilbage til kristendommens indførelse i landet for 1000 år siden, og kirkens ærværdige gamle mure står stadig som symbol herpå.

Ud af landsbyen retter vejen sig, tydeligt strakt efter den lineal, der frem for noget karakteriserede de store landboreformer i den rationelle fornufts store gennembrudstid for 200 år siden. Den korteste vej mellem to punkter er jo den lige linje, der samtidig er så let at afsætte, markere og hegne i landskabet! Men inde i landsbyens krogede middelalderverden nåede linealen så godt som aldrig. Her slog de gamle gårde og huse, møllen, kirken og kroen syv kors for sig og holdt på den gamle naturlige orden.”

Erland Porsmose, Danske Landsbyer, Gyldendal 2008

Skabeloner/procedurer

Bygningsvurderingerne er gennemgange af enkeltbygninger, som er udpeget til opkøb, nedrivning eller istandsættelse; eller som er søgt nedrevet af ejer, eller sat på tvangsauktion. Vurderingen forholder sig til kulturarv, topografi, bevaringsværdi og de lokale anbefalinger.

Styregruppen er nedsat for at behandle personfølsomme spørgsmål om nedrivninger og istandsættelser.

Følgegruppen er, som oppe beskrevet, den instans der i et breder lokalt forum, en form for Landsbyledelse, tager sig af alle projekter, som vedrører de fem landsbyer.

I det følgende er de **skabeloner og procedurer** vist, som er udarbejdet i forbindelse med Landsbyplaner for Østmøn:

- Metode for Enkeltstatsvurderinger
- To eksempler på vurderinger
- Dagsordenspunkt fra Teknik -og Miljøudvalgsmøde: Etablering af styregruppe til indstilling af nedrivningsejendomme på Østmøn
- Procedure for udpegning og behandling af ejendomme

→ Landsbyplaner for Østmøn 2014

Metode for Enkeltagsvurderinger

Enkeltagsvurderinger er vurderinger af de bygninger/grunde, som er omfattet af landsbyplaner. Dvs. de ejendomme, som der i Landsbyplaner peges på i forhold til at kontakte ejer for: Tilskud til istandsættelse, opkøb ved kommunen til istandsættelse eller til nedrivning.

Ejendommene screenes og vurderes i forhold til placering i landsbyen og landskabet, til kulturhistorie, kulturarv, bevaringsværdi (SAVE), og anbefalinger fra Lokalrådet og følgegruppen (herunder bevaringsforeningens repræsentant) til Landsbyplaner.

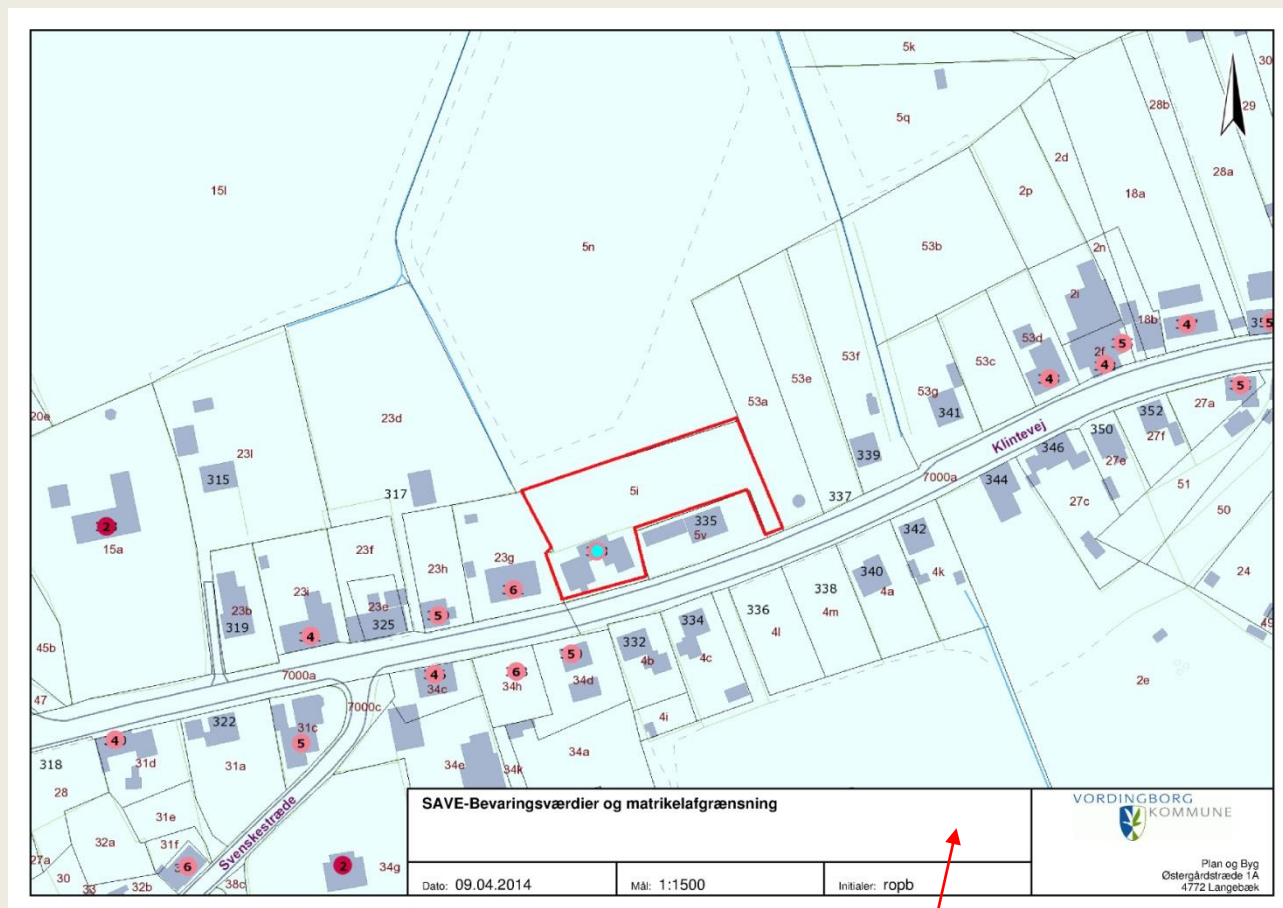
- Placering i landsbyen og i landskabet, kulturhistorie og kulturarv vurderes ud fra udarbejdet Rids over kulturarv, Møn Kulturarvsatlas og landskabskarakterer på Møn generelt og i landsbyerne specifikt. (Se herfor www.landsbyplaner.vordingborg.dk.)
- Bevaringsværdi/SAVE-vurdering er hentet fra Kulturstyrelsens database FBB og hele vurderingen tages med.
- Anbefalinger fra Lokalrådet er baseret på konkrete indstillinger. I forhold til Landsbyplaner for Østmøn er der udarbejdet en fortrolig rapport ved Lokalrådets forskønnelsesgruppe (her er bevaringsforeningen også repræsenteret), som udpeger og anbefaler behandling af ejendommene langs Klintevej i de 5 landsbyer der er omfattet af Landsbyplaner.
- Ejes ejendommen af kommunen, fremlægges den for følgegruppen til Landsbyplaner, således deres indstilling til behandling af ejendommen tages med i vurderingen.
- På baggrund af vurderingen og screeningen gives en anbefaling til behandling af den enkelte ejendom.

I det følgende eksempel på Vurdering med forklarende tekst i **rødt**

Landsbyplaner for Østmøn 2014

Klintevej 333

Situationsplan i mål ca 1:1000 med indtegnet matrikel på ejendommen samt SAVE-værdi på alle registrerede bygninger.

Foto af ejendommen. Bygning og/eller landskab.

BBR-oplysninger

BBR-nummer:
390-5170-1

Kommune:
Vordingborg
Adresse:
Klintevej 333 , 4780 Stege
Bygningsnummer:
1
Ejendomsnummer:
5170
Antal etager:
1
Bebygget areal:
98
Totalt bygningsareal:
98
Opførelsesår:
1925
Arealkilde:
Oplyst af ejer (eller dennes repræsentant)
Tagdækning:
Tegl
Ydervæg:
Mursten (tegl, kalksandsten, cementsten)
Materialekilde:
Oplyst af ejer (eller dennes repræsentant)
Matrikel og ejerlav:
5I, BORRE BY, BORRE
Zone:
Byzone
Ejerforhold:
Privatpersoner, incl. I/S

BBR-oplysninger, SAVE-vurdering
samt beskrivelse fra
Kulturministeriets database over
bevaringsværdige bygninger FBB.

SAVE-undersøgelse

Sag:

[Kulturmiljøatlas for Møn Kommune](#)

Objekt:

enfamiliehus

Antal bygninger:

1

Antal andre objekter:

0

Vurdering

Arkitektonisk værdi:

5

Arkitektonisk vurdering:

symmetrisk og detaljeret gavl mod vej med karnap med balkon og dekoration af balustre, bygningen præget af udhuspåbygninger

Kulturhistorisk værdi:

5

Miljømæssig værdi:

5

Miljømæssig vurdering:

del af spredt husrække

Originalitetsværdi:

5

Originalitetsvurdering:

vinduer og døre skiftet, udhuspåbygninger

Tilstandsværdi:

5

Tilstandsvurdering:

varierende, sætninger

Bevaringsmæssig værdi:

5

Bevaringsmæssig vurdering:

meget fin gavl, men alle udhusbygningerne præger udseendet og skæmmer, reg. fra vej

Bygningskonstruktion

Oprindelig funktion:
Fritliggende enfamiliehus
Stilart:

Bedre byggeskik

Bygningsomgivelser

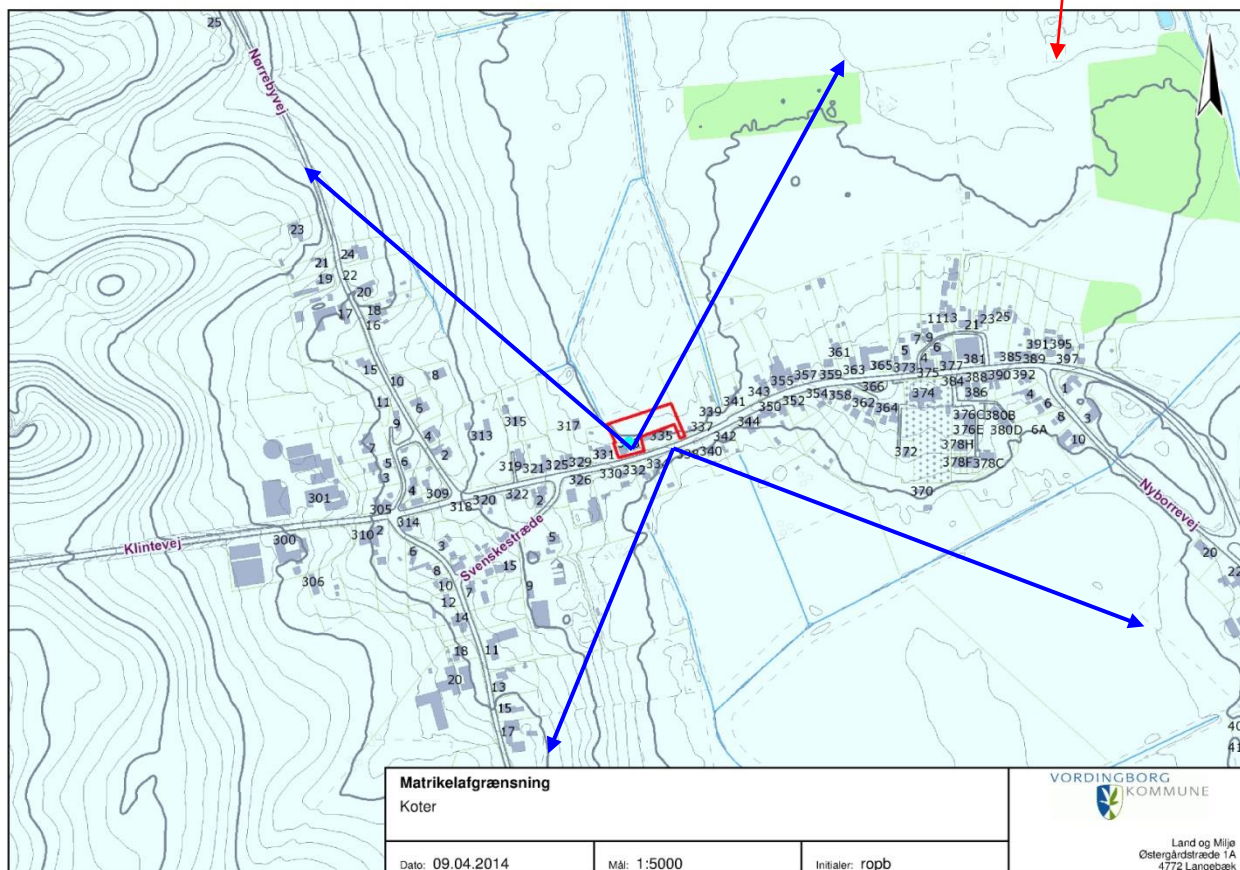
Bebyggelsesmiljø:

Landsby - Indenfor ældre landsby

Ydre forhold:

Fritliggende, uden arkitektonisk tilknytning til andre bygninger uden for matriklen (tidligere 30)

Oversigtskort i mål ca 1:10.000 med indtegnet matrikel på ejendommen samt synslinjer/kig/landskabslinjer/mar kante bymæssige akser mm. Som nævnes i konklusionen.

Enkeltagsvurdering

Landskab: Bygningen ligger ved Klintevej, på det stykke der har direkte kontakt til "Borre Sømos".

I landskabskarakteranalysen fra September 2004, der blev udarbejdet i forbindelse med Pilotprojektet Nationalpark Møn, udgør Borre Sømos et selvstændigt landskabskarakterområde.

Området udgøres af en bred dalbund, som er drænet og opdyrket. (Nærmere beskrivelse, se Landsbyplaner).

Den grønne bykant omkring Borre og de tilstødende landsbyer bryder dalforløbet og den dyrkede flade.

På kotekortet ses hvorledes Borres vestlige og østlige del adskilles af sømosens dalforløb. Det østlige Borre ligger på et plateau imens den vestlige del ligger på en markant terrænstigning som er sømosens dalside.

Enkeltagsvurderingen består af 3 analyser og en konklusion: Kort rids og vurdering i forhold til landskab, historie og bystruktur samt en sammenfattende konklusion. Der refereres her til Kulturarvsatlas Møn, Landskabskarakteranalyser, historiske tidslinjer udarbejdet til Landsbyplaner og kulturarvsanalyser/rids fra Landsbyplaner. Konklusion herfra samt generel vurdering af ejendommens aktuelle tilstand.

Historie: Bygningen ligger på strækningen mellem det ældste Borre, Østerburgh o. 1370, det nok lige så gamle Nørre Westhud o. 1370 og det yngre Syndre Westud o. 1479. Østerburgh som i endnu tidligere middelalder lå, hvor Ny Borre ligger i dag, var købstad og borg og blev flyttet til en ø i den daværende fjord. Øen bestod af det område, hvor Borre Kirke og kirkegård og noget af området nord for Klintevej ligger i dag.

Bystruktur: I dag kan det gamle bymønster stadig opleves: Nørreby og Sønderby bevæger sig vinkelret på hovedretningen, øst-vest, og fra byerne samt Nyborre oplever man Borre by udefra omgivet af landskabet, som udgør en præcis grænse. Kirken ligger på plateauet i sømoseområdet, og landsbygaden stiger op mod den, både fra vest og øst. Mens Nyborre opleves helt adskilt fra Borre, og landskabet imellem de to byer fremtræder meget markant og helt ind til Klintevejen, opleves Nørre-/Sønderby som i en tæt bebyggelsesmæssig relation til Borre. De danner en første del af byen fra vest, som rumligt brydes og tynder ud i strækket med den yngre bebyggelse langs Klintevej imellem Nørre-/Sønderby og Borre by. Opfattelsen af Borre som en ø sløres herigennem, men kan dog forstås.

Citat Møn Kulturarvsatlas, januar 2006: ” Afgrænsningen kunne i højere grad accentueres, hvis opholdet i bebyggelsen var bredere: På turen over mosen klamrer husene sig nærmest til vejen – ...”

Nørre-/Sønderby, som ligger vinkelret på Klintevejen, danner et eget bymønster på tværs. Her kan spores middelalderby, hvor Svenskestræde danner mere heterogent byrum i samspil med forskydningen mellem Nørrebyvej og Sønderbyvej. Borre by ligger som nævnt på sit plateau, der både fortæller om den tidligere ø, men også om middelalderkøbstadens mere komplekse byrum omkring Mosesvinget og den enorme kirke.

Konklusion: Klintevej 333 har en middel bevaringsværdi, er i ringe tilstand, og sunket i den nordlige del af bygningen.

→ Landskabeligt ville en nedrivning af bygningen trække landskabet helt ind til Klintevej og frigive et kig ud i Borre Sømose mod nord. På samme måde som der allerede er skabt en åbning på sydsiden af Klintevej efter en tidligere nedrivning.

Historisk og landskabeligt ville en udtynding af bygningerne på strækket mellem Borre by og Nørre-/Sønderby styrke fortællingen om de adskilte middelalderbyer.

Bystrukturelt vil en sådan udtynding styrke oplevelsen af byrummene i de to bytyper: Borre som den sluttede og velafgrænsede middelalderbystruktur på øen og Nørre-/Sønderby som en bystruktur på tværs af landevejen med en fortætning omkring Klintevej/Svenskestræde

Lokalrådets anbefaling:

facade

Murværk bør repareres/afrensnes og males

vinduer

bør males eller udskiftes med de oprindelige vinduer - formentlig dannebrogsvinduer

andet

SAVE bevaringsværdi: 5

Huset lejes ud men står tomt og kommer på tvangsauktion den 12. februar 2014.

Det er sunket skævt. Ved nedrivning fremhæves det lavtliggende terræn i Borre Sømose der adskiller Nørreby fra Borre.

Ved istandsættelse som beskrevet oven for, kan huset få en højere bevaringsværdi.

Anbefaling: udhuse og tilbygning mod øst nedrives med støtte fra indsatspuljen.

Om beboelseshuset anbefales til gennemgribende istandsættelse eller nedrivning med 100% støtte hersker der tvivl. Det betaler sig næppe, hvis boligen trænger til modernisering.

Lokalrådets, forskønnelsesgruppens eller/og andres anbefaling. Bør indeholde faglig/objektiv begrundelse.

Anbefaling ropb: Huset bør nedrives. Der er indkommet ønske fra kunstgruppen Østmøn om bevarelse med udlån/overdragelse til kunstnere for øje (Se Landsbyplaners delprojektbank). For gennemførelse af et sådant projekt, anbefales det at benytte bygninger, som ligger i den gamle del af Borre, hvor der findes tomme huse med både højere bevaringsværdi, bedre tilstand, og som ved en bevaring i langt højere grad vil kunne understøtte en kulturhistorisk, arkitekturhistorisk og byrumsmæssig fortælling.

Indkommer der imidlertid et bæredygtigt projektforslag for bygningen, vejer de lokale interesser tungt og anbefalingen revurderes.

Der foreligger endvidere forslag til udnyttelse af grunden efter nedrivning, både fra kunstgruppen og fra lokalrådets forskønnelsesgruppe. Begge forslag sendes til drøftelse i følgegruppen (Se Landsbyplaners delprojektbank).

Status 1.5.14:

Huset er købt af Vordingborg Kommune

Status 1.9.14:

Huset er miljøscreenet og nedrives i oktober 2014-09-15 Status

Status 8.9.14

Der er rettet henvendelse til Vordingborg Kommune for køb af huset. Der er aftalt møde og besigtigelse den 22.9.14

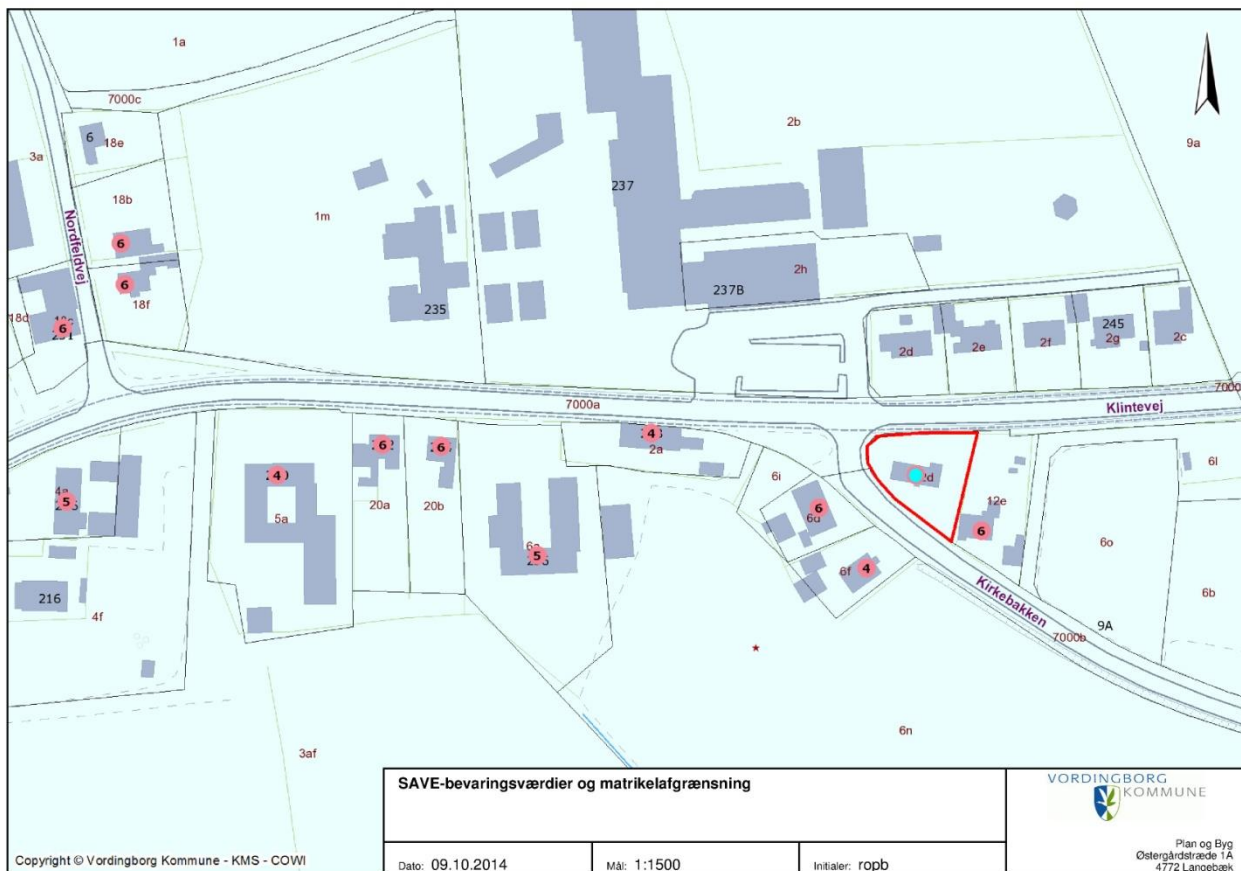
ropb, 2014

Administrationens/Planafdelingens anbefaling indeholder en faglig anbefaling ud fra foregående vurdering.

Forslag til anvendelse af ejendommen angiver alle indkomne forslag fra foreninger/følgegruppe/borgere
Status opdateres løbende til sagen er afsluttet

2 eksempler på enkeltsagsvurderinger

Landsbyplaner for Østmøn 2014, Kirkebakken 1

BBR-oplysninger

BBR-nummer:
390-6040-1
Kommune:
Vordingborg

Adresse:
Kirkebakken 1, 4780 Stege
Bygningsnummer:
1
Ejendomsnummer:
6040
Antal etager:
1
Bebygget areal:
90
Totalt bygningsareal:
90
Opførelsesår:
1858
Arealkilde:
Oplyst af ejer (eller dennes repræsentant)
Tagdækning:
Skifer, asbestcement
Ydervæg:
Letbeton (lette bloksten, gasbeton)
Materialekilde:
Oplyst af ejer (eller dennes repræsentant)
Matrikel og ejerlav:
12D, HJERTEBJERG BY,E
Zone:
Landzone
Ejerforhold:
Privatpersoner, incl. I/S

SAVE-undersøgelse

Sag:

[Kulturmiljøatlas for Møn Kommune](#)

Notat:

"Samtykke: Intet svar. Ejendom registreret fra vej."

Objekt:

beboelse.

Antal bygninger:

1

Antal andre objekter:

0

Komplekstype:

Beboelseshus

Vurdering

Arkitektonisk værdi:

6

Arkitektonisk vurdering:

Mindre længehus, delvis i bindingsværk, delvis grundmuret.

Kulturhistorisk værdi:

5

Miljømæssig værdi:

5

Originalitetsværdi:

6

Originalitetsvurdering:

"Tag skiftet, vinduer skiftet. Ejendommen har tre typer udtryk i facader: Bindingsværk uden fodrem, muret, pudset og kalket gavl samt to facader i blank mur af røde mursten."

Tilstandsværdi:

7

Tilstandsvurdering:

Trænger til eftergang.

Bevaringsmæssig værdi:

5

Bevaringsmæssig vurdering:

Forholdsvis originalt hus fra 1858, som med rette indsats kunne blive et fint hus i udkanten af landsby.

Registreringsdato:

18-05-2006

Bygningskonstruktion

Oprindelig funktion:

Fritliggende enfamiliehus

Nuværende funktion:

Fritliggende enfamiliehus

Stilart:

Bindingsværkshus; Anden stilart

Bygningsomgivelser

Bebyggelsesmiljø:

Landsby - Andet

Indre forhold:

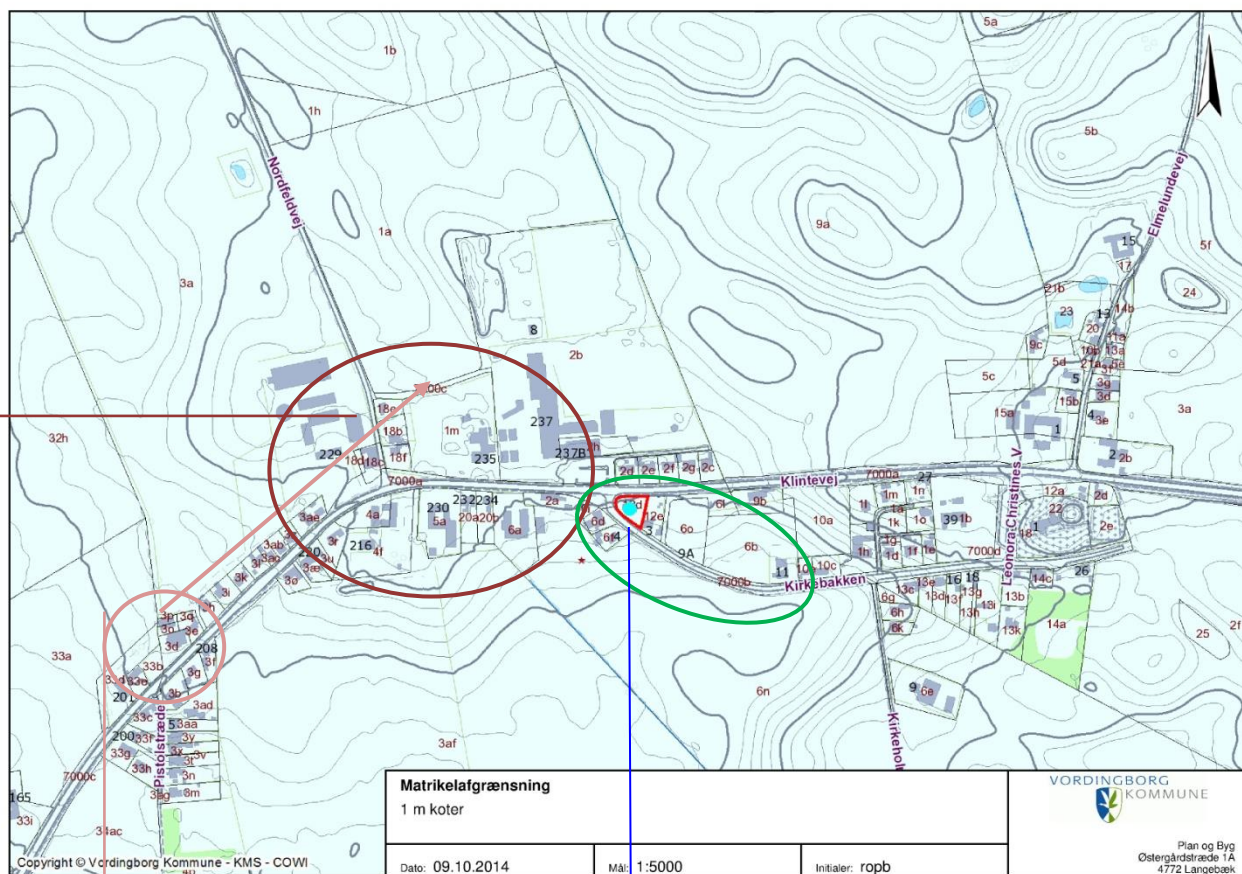
Fritliggende, uden arkitektonisk tilknytning til andre bygninger på matriklen

Ydre forhold:

Fritliggende, men med arkitektonisk tilknytning til andre bygninger uden for matriklen (tidligere 20)

Notat om omgivelser:

"Beliggende på hjørnegrund. Forhave, Have, marker, amtsvej."

Enkeltagsvurdering

Landskab: Bygningen ligger i Hjertebjerg på Klintevejs sydside hvor Kirkebakken støder til Klintevejen, vest for byens ældste del i udkanten. Fra ejendommen er der direkte kig til landskabet nord og syd for: let bølget morænelandskab.

I landskabskarakteranalysen fra september 2004, der blev udarbejdet i forbindelse med Pilotprojektet Nationalpark Møn, indgår landskabet omkring Hjertebjerg i et karaktérområde *Jordbrugslandskab i fladt til let bølget terræn*. Landskabstypen er landbrugsjord i omdrift i jævnt til let bølget morænelandskab med spredt bebyggelse og få hegn. Karaktérområdet grænser i nord op til Nordfelts jorde samt Spejlsby ejerlav, mens det i syd afgrænses af Stege Nor og Landsledrende. I øst strækker området sig fra Hjertebjerg og Østermarke og vestover til og med Udby og Hovedskov.

Øst for Maglemose og Pollerup stiger landskabet jævnt op mod Østermarke og Hjertebjerg. Over en afstand på 1 km hæver landskabet sig omkring 20 meter (Nærmere beskrivelse, se Landsbyplaner).

Historie: Kirkebakken 1 ligger i perifært i Hjertebjergs yngre del, skråt over for Hjertebjergskolen. Kirkebakken går dybt ned og bagom, som bagvej til Elmelunde: forbi lave småhuse i bindingsværk og et toetagers grundmuret hus. Landsbyens ældste del (dateres tilbage til ca. 1370) ligger i området hvor Nordfeldvej støder på Klintevej, afgrænset i øst af rytterskolen og i vest af gården ud for Nordfeldvej. Landsbyerne generelt er siden 1880'erne blevet suppleret med en række murstenshuse. Hjertebjerg skiller sig dog (sammen med Keldbymagle) ud fra de øvrige landsbyer i karaktérområdet ved dens størrelse, hvilket må skyldes beliggenheden ved øens hovedfærdselsåre.

Bystruktur: "Vejen slår et blødt slag ind gennem byen, (...) og terrænet stiger videre op, og vejen fortsætter sin bløde kurve. I den centrale del af landsbyen er nordsiden frodig med høje træer og hække, mens sydsiden består af småhuse mellem nogle store gårde – et par af dem i bindingsværk. Gårdene ligger tilbagetrukket, men alligevel tillades interessante kig til længer og gårdspads. Den østlige del af byen er betydelig mere åben på grund af skolens forarealer" (Møn Kulturarvsatlas).

I dag er den ældste bystruktur svær at genkende: Klintevejen dominerer landsbyens fremtræden: Omkring Hjertebjergskolen opleves det større åbent rum, relateret til skolen. Dette større landsbyrum kan markere sig over for Klintevejen og pladsen/bygningerne opleves her som centrale. Også funktionelt er det her landsbyens fælles liv forgår: i en byrumsmæssig sammenhæng.

Kirkebakken 1 ligger placeret på hjørnet imellem Klintevej og Kirkebakken, i direkte kontakt til begge veje og uden for den ældste og historiske landsbystruktur.

Konklusion: Kirkebakken 1 har en middel bevaringsværdi, er i ringe tilstand, og opkøbt til nedrivning.

→ **Landskabeligt** ville en nedrivning af bygningen frigive en lille åben plads i imellem Klintevej og Kirkebakken. Denne vil opleves som en del af landsbyens udkant og markere en opløsning af bebyggelsen i landsbyens periferi. Bygningens manglen vil ikke sløre forståelsen af den historiske landsby og nærmere styrke den i sin åbne struktur af solitært beliggende gårde/skolen. Samtidig ville den tomme grund med held kunne tillægges en af nabogrundene.

Historisk og landskabeligt ville en fjernelse af bygningen ikke sløre fortællingen om den ældste del af Hjertebjerg.

Bystrukturelt vil en sådan udtynding styrke oplevelsen af byrummene og samtidig styrke fortællingen om de to landsbytyper i Hjertebjerg: Den ældste del omkring Nordfeldvej med skolens bygninger og udearealer som byens unge- og idræts”fælled”, og den yngre del omkring forsamlingshuset, som byens indadvendte by”fælled”.

Lokalrådets anbefaling:

tag

facade

Den på fotoet viste gavl og facade i bindingsværk mod Klintevej fremstår som oprindelig. Øvrige facader er væsentligt ændrede. Bygningens konstruktion og klimaskærm er i dårlig stand.

vinduer

Vinduer og dør i facaden mod Kirkebakken er ikke som de originale og dårligt vedligeholdt.

andet

SAVE bevaringsværdi: uoplyst. Muligvis kulturhistorisk værdi som landarbejderbolig eller stuehus til opr. husmandssted.

Huset ligger på gadehjørnet til Klintevej og anvendes til ”udhus” og p-plads for det på ovenstående foto viste gule hus i 2 etager.

Anbefaling: Nedrives. Herved åbnes udsigten mod landskabet.

Bygningen er kostbar at genoprette som tidssvarende bolig og dyr at vedligeholde i forhold til nuværende funktion

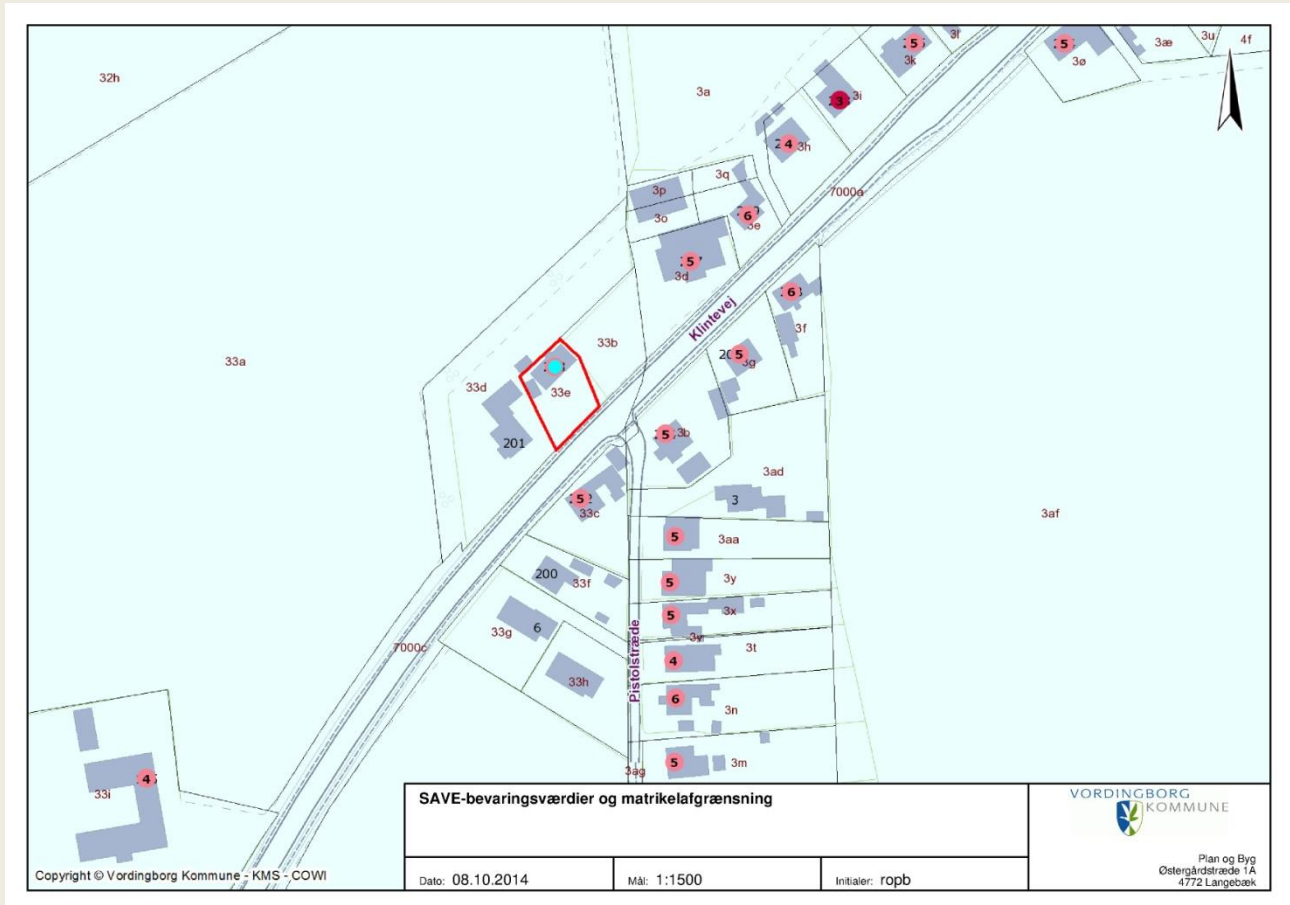
Anbefaling ropb: Huset bør nedrives. Grundens anvendelse bør drøftes i Landsbyplaners følgegruppe med de 5 landsbyers områdetematisering som grundlag.

Status

8.10.14 Der søges etableret kontakt til ejer

Landsbyplaner for Østmøn 2014

Klintevej 203

BBR-oplysninger

BBR-nummer:
390-7423-1
Kommune:
Vordingborg

Adresse:
Klintevej 203, 4780 Stege
Bygningsnummer:
1
Ejendomsnummer:
7423
Antal etager:
1
Bebygget areal:
104
Totalt bygningsareal:
104
Opførelsesår:
1925
Arealkilde:
Oplyst af ejer (eller dennes repræsentant)
Tagdækning:
Tegl
Ydervæg:
Mursten (tegl, kalksandsten, cementsten)
Materialekilde:
Oplyst af ejer (eller dennes repræsentant)
Matrikel og ejerlav:
33E, POLLERUP BY, KELD
Zone:
Landzone
Ejerforhold:
Privatpersoner, incl. I/S

SAVE-undersøgelse

Sag:

[Kulturmiljøatlas for Møn Kommune](#)

Notat:

"Samtykke: Intet svar. Ejendommen er observeret fra offentlig vej."

Objekt:

Beboelse.

Antal bygninger:

1

Antal andre objekter:

0

Komplekstype:

Beboelseshus

Vurdering

Arkitektonisk værdi:

5

Arkitektonisk vurdering:

Enkelt længehus opført i 1925. Muret, pudset og kalket.

Kulturhistorisk værdi:

5

Miljømæssig værdi:

5

Originalitetsværdi:

5

Originalitetsvurdering:

Observeret fra vej fremtræder bygningen vel bevaret i sit oprindelige udtryk.

Tilstandsværdi:

6

Tilstandsvurdering:

Bygningen trænger til eftergang.

Bevaringsmæssig værdi:

5

Bevaringsmæssig vurdering:

Vel bevaret længehus.

Registreringsdato:

10-07-2006

Bygningskonstruktion

Oprindelig funktion:

Fritliggende enfamiliehus

Stilart:

Bygmesterhuse

Bygningsomgivelser

Bebyggelsesmiljø:

Landsby - Andet

Indre forhold:

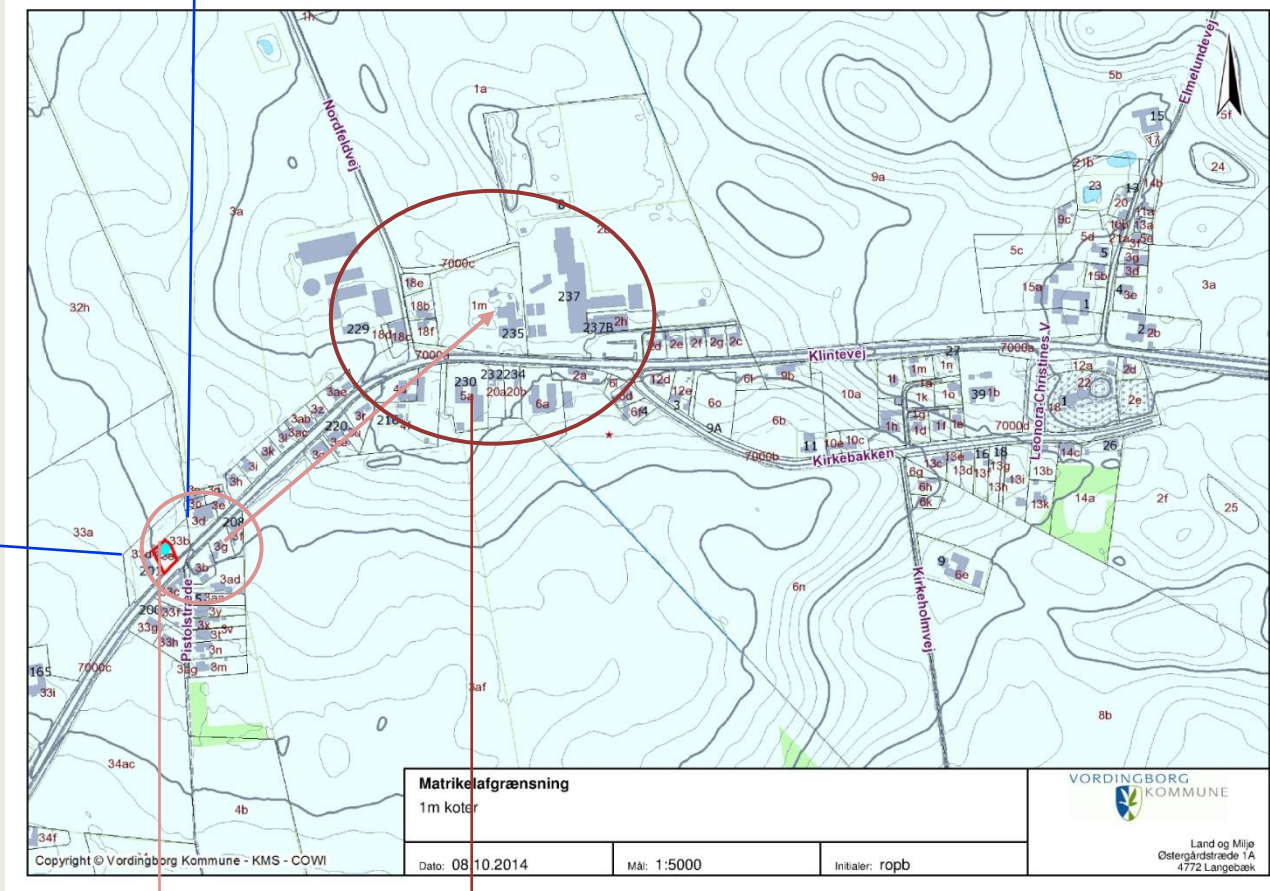
Fritliggende, med arkitektonisk tilknytning til andre bygninger på matriklen

Ydre forhold:

Fritliggende, men med arkitektonisk tilknytning til andre bygninger uden for matriklen (tidligere 20)

Notat om indre og ydre forhold:

Have ud til Klintevej med kraftig vegetation.

Enkeltsvurdering

Landskab: Bygningen ligger i Hjertebjerg på Klintevejs nordside, i kanten af byens vestlige afgrænsning og har direkte kontakt til landskabet omkring: let bølget morænelandskab.

I landskabskarakteranalysen fra September 2004, der blev udarbejdet i forbindelse med Pilotprojektet Nationalpark Møn, indgår landskabet omkring Hjertebjerg i et karaktérområde *Jordbrugslandskab i fladt til let bølget terræn*. Landskabstypen er landbrugsjord i omdrift i jævnt til let bølget morænelandskab med spredt bebyggelse og få hegn. Karaktérområdet grænser i nord op til Nordfelts jorde samt Spejlsby ejerlav, mens det i syd afgrænses af Stege Nor og Landsledrende. I øst strækker området sig fra Hjertebjerg og Østermarke og vestover til og med Udby og Hovedskov.

Øst for Maglemose og Pollerup stiger landskabet jævnt op mod Østermarke og Hjertebjerg. Over en afstand på 1 km hæver landskabet sig omkring 20 meter (Nærmere beskrivelse, se Landsbyplaner).

Den vestlige og nyere del af Hjertebjerg ligger langs Klintevej og Pistolstræde og på det let skrånende terræn.

Historie: Bygningen ligger i udkanten af Hjertebjergs vestlige del som 2. hus i rækken langs Klintevej.

Landsbyens ældste del (dateres tilbage til ca. 1370) ligger i området hvor Nordfeldvej støder på Klintevej, afgrænset i øst af rytterskolen og i vest af gården ud for Nordfeldvej. Klintevej 203 ligger i den del af landsbyen, som opstod sidst i 1800-tallet med forsamlingshuset (opført 1897) og solitære villaer.

Landsbyerne generelt er siden 1880'erne blevet suppleret med en række murstenshuse. Hjertebjerg skiller sig dog (sammen med Keldbymagle) ud fra de øvrige landsbyer i karaktérområdet ved dens størrelse, hvilket må skyldes beliggenheden ved øens hovedfærdselsåre.

Bystruktur: "Klintevejen slår et slag ind gennem byen, så den lange strækning opleves stykvis. Terrænet stiger op mod byen fra vest og forsamlingshusets store bygningslægemme, lidt på sned for vejen, fanger opmærksomheden. Overfor ligger Pistolstræde som en blind vej mod syd med en fast homogen husrække af

småvillaer fra 1920-erne og værksteder ud til Klintevejen. Tilsammen udgør denne del en forpost til byen.” (møn Kulturarvsatlas). I dag er den ældste bystruktur svær at genkende: Klintevejen dominerer landsbyens fremtræden: Omkring Hjertebjergskolen opleves et større åbent rum, relateret til skolen. Dette større landsbyrum kan markere sig over for Klintevejen og pladsen/bygningerne opleves her som centrale. Også funktionelt er det her landsbyens fælles liv forgår: i en byrumsmæssig sammenhæng. Omkring forsamlingshuset, som er centrum både for denne nyere del af landsbyen og for det indendørs fælles landsbyliv, kunne med held skabes et byrumsforløb, som også relaterer sig til landskabet lige bag ved. Klintevej 203 ligger som nabo til forsamlingshuset – adskilt af en større plads til parkering.

Konklusion: Klintevej 203 har en middel bevaringsværdi, er i meget ringe tilstand, og forladt af ejer/beboer.

→ **Landskabeligt** ville en nedrivning af bygningen trække landskabet helt ind til Klintevej og frigive et kig ud i det jævnt bakkede landskab mod nord. Samtidig ville den tomme grund med held kunne tillægges forsamlingshuset, som et udendørs fælles landsbyareal med relation til både landskab og landsby.

Historisk og landskabeligt ville en fjernelse af bygningen ikke sløre fortællingen om den sidst i 1800-tallet opståede landsbyudvidelse med forsamlingshuset som centrum.

Bystrukturelt vil en sådan udtynding styrke oplevelsen af byrummene omkring forsamlingshuset og samtidig styrke fortællingen om de to landsbytyper i Hjertebjerg: Den ældste del omkring Nordfeldvej med skolens bygninger og udearealer som byens unge- og idræts”fælled”, og den yngre del omkring forsamlingshuset, som byens indadvendte by”fælled”.

Lokalrådets anbefaling:

At der tages kontakt til ejer for nedrivning

Anbefaling ropb: Huset bør opkøbes og nedrives. Grundens anvendelse bør drøftes i Landsbyplanens følgegruppe med de 5 landsbyers områdetematisering som grundlag.

Status 8.10.14

Der tages kontakt til ejer

Etablering af styregruppe til indstilling af nedrivningsejendomme på Østmøn

Sagsnr.: 13/21631 - Sagen afgøres i Teknik- og Miljøudvalget
Område: Afdeling for Plan og Byg - Sagsbeh: Rosa Philippine Birckner

Lovgrundlag

Byfornyelsesloven.

Resumé

I 2013 besluttede Kommunalbestyrelsen i Vordingborg Kommune at øge indsatsen for forskønnelse i 5 østmønske landsbyer langs Klintevej: Hjertebjerg, Elmelunde, Borre, Ny Borre og Magleby. Indsatsen udmøntes konkrete i "Landsbyplaner for Østmøn", som løber fra 1.2.2014 – 30.1.2015 for de 5 landsbyer, samt nedrivning og renovering af ejendomme i de 5 landsbyer via Indsatspulje 2011 og (efterfølgeren) "Landsbypuljen". Projektet gennemføres i samarbejde med en følgegruppe som repræsenterer beboerne i området og har tilknytning til kommunens administration af landsbypuljen til nedrivning og istandsættelse af tomme bygninger i landområderne.

I projektperioden er der opstået en høj grad af lokalt ejerskab til "Landsbyplaner". Derfor er der behov for en styregruppe hvor projektets følgegruppe er repræsenteret sammen med Afdeling for Plan og Byg, herunder administrationen af Landsbypuljen, hvor indstillinger vedrørende nedrivning eller renovering af bygninger kan drøftes.

Sagsfremstilling

I landsbyerne er udfordringen med affolkning og dermed tomme bygninger tilstede og Landsbyplaner skal give et bud på, hvordan vi kan håndtere det fysiske aftryk af denne strukturelle ændring til gavn for byerne.

Indsatsen er udformet som en række konkrete projekter og en strategi. Både projekter og strategi forholder sig til, hvad der er vigtigt at bevare, nødvendigt at nedrive og lige så vigtigt: hvad der skal ske med de arealer eller rent faktisk nye byrum der opstår efter en nedrivning. Hvordan skal ejerskabet være? Hvordan kan der tilføjes nye kvaliteter til landsbyerne når noget fjernes? Hvordan kan vi sikre vores bevaringsværdier?

Se Landsbyplanprojektet på www.landsbyplaner.vordingborg.dk

Vigtigt i hele processen og i planerne er at de opstår i tæt samarbejde med beboerne i de 5 landsbyer således der opstår høj grad af ejerskab og forankring lokalt. Dette er sket igennem etablering af et projekthus i Borre, centralt placeret i forhold til de 5 landsbyer og igennem en følgegruppe, som repræsenterer både de 5 landsbyers foreningsliv og kommunen. I månedlige møder gennemgår følgegruppen planernes aktuelle indhold således deres lokale forankring kan sikres.

Samtidig med projektet og efterfølgende, administreres nedrivninger og bevaring igennem Landsbypuljen.

For at sikre det lokale ejerskab og det store opbud af lokalt initiativ som er aktuelt på Østmøn, er det vigtigt at finde en form, hvor beboerne af området, Landsbyplaner og Landsbypuljen i fællesskab repræsenteres i indstillingen til nedrivning og bevarelse – også efter projektperioden.

Det forslås derfor at der etableres en styregruppe, som består af afdelingschefen for Plan og Byg, Projektchefen for Landsbypuljen, en planfaglig medarbejder samt et medlem af Landsbyplaners følgegruppe, som udpeges af følgegruppen.

Styregruppen indstiller, med inddragelse af de konkrete Landsbyplaner, huse til nedrivning eller bevarelse; ved uenighed i gruppen bringes sagen til politisk behandling.

Indstilling

Administrationen indstiller,

at der etableres en styregruppe for indstilling af nedrivning og bevaring af tomme huse i Hjertebjerg, Elmelunde, Borre, Ny Borre og Magleby, bestående af afdelingschefen for Plan og Byg, Projektchefen for Landsbypuljen, en planfaglig medarbejder samt et medlem af Landsbyplaners følgegruppe.

at styregruppen med udgangspunkt i Landsbyplanerne for de 5 landsbyer indstiller huse til nedrivning eller renovering og ved uenighed i styregruppen om en given sag, bringes sagen til politisk afgørelse i Teknik- og Miljøudvalget.

Beslutning i Teknik- og Miljøudvalget den 08-09-2014

Indstillingen tiltrådt.

Landsbyplaner for Østmøn 2014

Procedure for udpegning og behandling af ejendomme.

Som en del af Landsbyplaner for Østmøn gennemgås bygninger i de 5 landsbyer i forhold til at kontakte ejer for:

- Tilskud fra Landsbypuljen til istandsættelse
- Opkøb af ejendommen ved kommunen til istandsættelse eller nedrivning.

Udpegelsen forgår primært på baggrund af ejendommens tilstand og samtidig på baggrund af anbefalinger fra Lokalrådet og følgegruppen til Landsbyplaner.

Udpegningerne er fortrolige og henvendelse til ejere sker udelukkende fra kommunens side.

Udpegningen fremlægges for Landsbyplaners styregruppe, som er etableret for indstilling af nedrivning og bevaring af tomme huse i Hjertebjerg, Elmelunde, Borre, Ny Borre og Magleby. Styregruppen består af afdelingschefen for Plan og Byg, Projektchefen for Landsbypuljen, en planfaglig medarbejder samt et medlem af Landsbyplaners følgegruppe.

Med udgangspunkt i Landsbyplanerne for de 5 landsbyer indstiller styregruppen huse til nedrivning eller renovering og ved uenighed i styregruppen om en given sag, bringes sagen til politisk afgørelse i Teknik- og Miljøudvalget.

For kvalificering af beslutning om endelig behandling af de udpegede ejendomme tages landsbyplaners *enkeltagsvurderinger* som udgangspunkt.

Pr. 30.09.2014 består styregruppen af:

Xxx, Formand for Lokalrådet for Østmøn

Xxx, Arkitekt på Landsbyplaner

Xxx, Afdelingschef for Plan og Byg

Xxx, Projektchef Landsbypuljen

Suppleant Xxx, medlem af Bygnings- og Landskabskultur Møn og forskønnelsesgruppen i Borgerforeningen for Borre og Omegn.

